

TILBURGER BERAAD

Jouw invloed op morgen begint vandaag

EIND- VERSLAG

**WAT IS EEN EERLIJKE EN RECHTVAARDIGE ENERGIETRANSITIE?
EN HOE GEVEN WE DAT VORM?**

INHOUDSOPGAVEN

3 Voorwoord

3 Het kan ook zo

5 Opzet

5 Doel

6 Werkwijze

7 DEEL A: Adviezen

10 Aangenomen adviezen

10 Sociale rechtvaardigheid & betaalbaarheid

10 Mentale/ fysieke draagkracht en stress door armoede

11 E-auto voor meer mensen bereikbaar maken

12 Gezamenlijke aanpak energiemaatregelen koop-en huurwoningen

13 Gemeentelijk loket voor bijzondere bijstand in het kader van de energietransitie

14 Informatie, bewustwording en participatie;

14 Informatievoorziening MKB

15 De jeugd is/heeft de toekomst

16 Begrijpelijke informatie door de gemeente

17 Eerlijk en toegankelijk recycleren voor inwoners

18 Starten met wijkgerichte info en adviespunten voor verduurzaming

19 Betrokkenheid creëren bij isoleren en warmte in de wijk

20 Energietransitie in het bedrijfsleven

21 Voorbeeldfunctie voor gemeente t.a.v. energieverbruik-en transitie

22 Stap voor stap

23 Energie-infrastructuur & systemen

23 Tilburgs energienet

24 Energie zonder winst oogmerk

25 Een collectief warmteplan voor iedere wijk

26 Pilot buurtaccu's voor elektrische energie

27 Maatwerkonderzoek

28 Afgewezen adviezen

28 Dynamische energiecontracten

29 Ontlasten energienet

30 Gerichte inzet van beperkte subsidies

31 DEEL B: Procesverantwoording

31 Voorbereiding

32 De loting van de deelnemers

34 Betrekken van de rest van de samenleving (het maxi-publiek)

35 Het verlagen van drempels voor deelname

35 Overige voorbereidingen op het Tilburgerberaad

36 Dagverslagen van de bijeenkomsten

36 Bijeenkomst 1 – 20 september

38 Bijeenkomst 2 – 4 oktober 2025

40 Bijeenkomst 3 – 8 november 2025

42 Bijeenkomst 4 – 29 november

44 Bijeenkomst 5 – 13 december

46 Deelnemerscommunicatie

50 colofon

50 DEEL C: bijlage deelnemersevaluatie

VOORWOORD

HET KAN OOK ZO

De energietransitie. Het is geen onderwerp dat dagelijks aan de keukentafel wordt besproken. Voor veel mensen is het zelfs grotendeels onbekend terrein. En toch werden juist wij uitgenodigd om juist hierover met elkaar in gesprek te gaan. Het gaat namelijk zowel over de energietransitie als de rechtvaardigheid ervan. Dat is geen eenvoudige opgave. Want wat is een rechtvaardige energietransitie eigenlijk? Een moeilijke vraag die wij voor de kiezen kregen. Ook voor de gemeente geen gemakkelijke vraag. Maar als dat voor hen al ingewikkeld is, waarom zouden wij, als 120 gelote Tilburgers, daar dan wél uit kunnen komen?

Toch besloten wij die uitdaging aan te gaan. Wij zijn 120 willekeurig gekozen Tilburgers. Samen namen we deel aan vijf bijeenkomsten, zonder vooraf precies te weten hoe we zouden bijdragen of waar het proces ons zou brengen. Ieder met een eigen achtergrond, eigen talenten en eigen ervaringen. Wat ons verbindt, is onze betrokkenheid voor Tilburg en de dorpen. In dit proces hebben we laten zien dat iedereen op zijn of haar eigen manier kan bijdragen aan het grotere geheel. Want niet iedereen kon elke bijeenkomst aanwezig zijn, we werkten in wisselende groepen en vanuit uiteenlopende perspectieven. Desalniettemin, kwamen we gezamenlijk tot adviezen over de wijze waarop burgers, ondernemers en gemeente aan de slag kunnen gaan om de energietransitie vooruit te helpen. Wat dus begon als een individueel traject, groeide uit tot een gezamenlijk doel: onze gemeente verder helpen.

Als Tilburgerberaad zijn wij daarom enorm dankbaar voor deze kans. De kans om gehoord te worden. De kans om onze stem te laten klinken. En vooral de kans om met elkaar het gesprek te voeren over wat rechtvaardigheid betekent binnen de energietransitie. Dat gesprek is extra waardevol in een tijd waarin polarisatie in Nederland vaak wordt genoemd. Onze grote uiteenlopende groep bestond uit deelnemers van 16 tot 87 jaar. Een goede representatie van onze stad. Dat maakte het gesprek aangaan soms uitdagend. Niet iedereen is gewend om te vergaderen, en sommigen delen hun mening normaal gesproken liever niet hardop. Maar zolang we elkaars zorgen serieus nemen, elkaars ervaringen erkennen en elkaar met respect benaderen, blijkt er veel mogelijk. We willen ook eerlijk zijn naar de gemeenteraad toe. Aan de finale stemronde hebben uiteindelijk 68 mensen deelgenomen. Dus er zijn ook afvallers. Maar de hele groep – ook zij die niet bij de laatste bijeenkomst aanwezig konden zijn – heeft er enorm veel tijd en energie in gestoken.

We willen de gemeenteraad nadrukkelijk oproepen om aan de slag te gaan met deze adviezen en er niet lichtvaardig overheen te stappen. Zo komt de gemeente ook haar eigen belofte na.

We hebben uit ons midden ook een monitorgroepje samengesteld dat het vervolg van de bespreking en besluitvorming in de gemeenteraad aandachtig – en kritisch – zal volgen.

Wij hebben zelf ervaren hoeveel waarde er schuilt in het samenbrengen van mensen en burgers die elkaar normaal gesproken niet snel zouden ontmoeten. Door écht te luisteren naar elkaars verhalen ontstaat ruimte voor begrip en dialoog. Dat dit ons, als 120 willekeurig gelote Tilburgers, is gelukt, stemt hoopvol. Hoopvol voor de toekomst van onze gemeente Tilburg. Uiteindelijk ging dit namelijk niet alleen over energie, maar over mensen. Over gehoord worden, begrip en verbondenheid. En juist daarin schuilt, denken wij, de ware rechtvaardigheid.

DOEL

In de eerste bijeenkomst zetten wethouder Yusuf Çelik, raadsleden Ineke Couwenberg, Nicky van Wanrooij en Frans van Aarle uiteen waarom en hoe de gemeente Tilburg is gekomen tot het organiseren van een Tilburgerberaad over de energietransitie in Tilburg.

Dit is de eerste keer dat er in Tilburg een burgerberaad is ingesteld. De gemeente Tilburg staat voor de immense taak om de energietransitie in haar gemeente vorm te geven. Zo moet Tilburg in het jaar 2050 CO₂-neutraal (een netto uitstoot van 0 kton CO₂), maar ook klimaat neutraal zijn: dat wil zeggen dat alle activiteiten van een persoon, organisatie, stad of land bij elkaar opgeteld niet meer bijdragen aan de opwarming van de aarde. Dit is een grote technologische uitdaging voor een stad als Tilburg. De gemeente Tilburg vindt dat de energietransitie naast technologische ook sociale aspecten heeft. De stem en ervaring van inwoners zijn daarbij net zo belangrijk als technische kennis. Daarom zijn wij als Tilburgerberaad representatief samengesteld uit 120 inwoners van diverse leeftijden en met diverse levenservaringen, meningen, huisvesting en overige achtergronden.

In de volgende vier bijeenkomsten waren de wethouders en ook gemeenteraadsleden niet meer aanwezig. Wel waren er diverse ambtelijke vertegenwoordigers aanwezig.

De concrete vraag die de gemeente heeft gesteld aan het Tilburgerberaad is:

**In Tilburg gaan we minder energie gebruiken. En stappen we van fossiele brandstoffen over op duurzame energie. Dat noemen we de energietransitie.
We willen die overstap op een eerlijke en rechtvaardige manier doen.
Maar wat is een eerlijke en rechtvaardige energietransitie?**

En hoe doen we dat dan?

Het doel van ons als Tilburgerberaad was om adviezen op te stellen aan de gemeente om op een eerlijke en rechtvaardige manier een energietransitie opgang te brengen in Tilburg. Het aantal op te stellen adviezen was van te voren niet vastgelegd.

WERKWIJZE

Er hebben vijf bijeenkomsten plaatsgevonden. De bijeenkomsten werden begeleid door onderzoeks- en adviesbureau EMMA. EMMA wist de diverse en grote groep deelnemers, die elkaar niet of nauwelijks kennen, samen te brengen en goed te laten discussiëren over een zo'n omvangrijk thema als de energietransitie met het doel om adviezen aan de gemeente uit te brengen. Wij waren daar heel blij mee. Daardoor is voorkomen dat we bleven steken in oeverloze discussies en om de hete brij heen draaiden en de focus lag op wat ons te doen stond.

Bijeenkomst 1:

- Kennismaken met elkaar en met de vraagstelling.
- Opstarten.

Bijeenkomst 2:

- In gesprek met deskundigen. Welke rol speelt de gemeente in de energietransitie?
- Onderscheiden van thema's en daar informatie over verzamelen. Wat weten wij samen over dit thema? Wat gebeurt er nu of in de toekomst om CO 2-neutraal te worden? Om wie gaat het?

Bijeenkomst 3:

- In gesprek met elkaar.
- Vragen van alle kanten bekijken.
- Formuleren ruwe adviezen.

Bijeenkomst 4:

- Adviezen uitwerken.
- Adviezen nog eens goed bekijken.
- Aanvullende vragen stellen aan de gemeente/ambtenaren.

Bijeenkomst 5:

- Adviezen afronden.
- Beslissen wat in het advies komt en definitieve formulering van de adviezen.
- Adviezen aanbieden aan de gemeente.

“Ja, ik heb een uitnodiging gekregen en ik vond het eigenlijk wel een eer dat ik bij het allereerste burgerberaad van de gemeente Tilburg mocht zijn.”

DEEL A: ADVIEZEN

In vijf bijeenkomsten heeft het Tilburgerberaad toegewerkt naar het formuleren van de adviezen. Deze adviezen zijn tot stand gekomen na weging van waarden, haalbaarheid en wat de deelnemers hebben verstaan onder 'een rechtvaardige energietransitie'. In totaal zijn 21 adviezen het stemproces ingegaan, waarvan er 18 zijn aangenomen. Bij de aangenomen adviezen is het percentage van stemmers opgenomen. Tijdens bijeenkomst 4 is besloten dat tijdens het stemmen op 3 opties gestemd konden worden: voor, tegen of onthouden. De onthouders zijn niet meegenomen in de berekening van het stempercentage. Een advies is aangenomen bij instemming van 2/3e van het aantal uitgebrachte stemmen exclusief onthoudingen. Het genoemde percentage geeft daarmee het aandeel voorstemmen weer ten opzichte van het totaal aantal uitgebrachte voor- en tegenstemmen.

In de beraadslaging kwam het Tilburgerberaad tot de gezamenlijke conclusie dat zowel burgers, bedrijven als de gemeente een verantwoordelijkheid hebben bij de energietransitie. Onze adviezen richtten zich op datgene wat de gemeente Tilburg te doen staat. De gemeente heeft namelijk een bijzondere verantwoordelijkheid om burgers en bedrijven te faciliteren en stimuleren en bij te dragen aan een rechtvaardige energietransitie. Dat neemt de verantwoordelijkheid bij de burgers en bedrijven om zélf in actie te komen niet weg, maar moet de drempel verlagen voor burgers en bedrijven om tot actie over te gaan.

Om leesbaarheid te vergroten en de samenhang tussen de adviezen inzichtelijk te maken, zijn de aangenomen adviezen thematisch geordend. De volgorde van de categorieën is bewust gekozen: van wat voor de Tilburgers het meest dichtbij voelt en herkenbaar is, naar voorstellen die meer vragen van systemen en structuren. Binnen elke categorie zijn de adviezen gerangschikt op basis van het behaalde percentage (van hoog naar laag). De volgorde geeft hiermee het draagvlak weer en vormt geen rangorde van belangrijkheid.

Over het geheel genomen is onderscheid gemaakt tussen:

SOCIALE RECHTVAARDIGHEID & BETAALBAARHEID;

rechtvaardigheid door het voor mensen en ondernemers met minder financiële mogelijkheden óók mogelijk te maken bij te dragen aan de energietransitie.

Mentale en fysieke draagkracht en stress door armoede
76%

E-auto voor meer mensen bereikbaar maken
68%

Gezamenlijke aanpak van energiemaatregelen voor koop- en huurwoningen
72%

Gemeentelijk loket voor bijzondere bijstand in het kader van de energietransitie
69%

INFORMATIE, BEWUSTWORDING EN PARTICIPATIE;

een rechtvaardige energietransitie begint bij weten waar je aan toe bent en voelen dat je niet alleen staat. Rechtvaardigheid vergroten door informatie voor elke burger en ondernemer toegankelijk te maken

Informatievoorziening voor het MKB
89%

De jeugd is/heeft de toekomst
88%

Begrijpelijke informatie door de gemeente
86%

Eerlijke en toegankelijk recycleren voor inwoners
83%

Starten met wijkgerichte informatie- en adviespunten voor verduurzaming
76%

Betrokkenheid creëren bij isoleren en warmte in wijken
75%

ECONOMIE, INNOVATIE & VOORBEELDROL OVERHEID;

de gemeente heeft een voorbeeldrol en moet ruimte maken voor samenwerking en vernieuwing.

Energietransitie in het bedrijfsleven

84%

Voorbeeldfunctie van de gemeente op het gebied van energieverbruik en transitie

79%

Ruimte creëren voor innovatie via gefaseerde uitvoering, onder leiding van college en gemeenteraad

76%

ENERGIE-INFRASTRUCTUUR & SYSTEMEN;

om iedereen nu en later te laten meedoen, zijn collectieve en structurele keuzes nodig.

Tilburgs energienet

90%

Een collectief warmteplan voor iedere wijk

85%

Energie zonder winstoogmerk

90%

Pilot met buurtaccu's voor elektrische energie

76%

Maatwerkonderzoek

72%

AANGENOMEN ADVIEZEN

SOCIALE RECHTVAARDIGHEID & BETAALBAARHEID

MENTALE/ FYSIEKE DRAAGKRACHT EN STRESS DOOR ARMOEDE

AANGENOMEN: 76%

Mensen met financiële en psychische klachten hebben niet de tijd of energie om op eigen houtje te kiezen om deel te nemen aan de transitie, daarom moet de gemeente (in samenwerking met maatschappelijke organisaties) inzetten op het bereiken en ondersteunen van deze groep.

Welk probleem zien we?

Mensen met financiële problemen of mentale klachten zijn vaak lastig te bereiken. Hun aandacht gaat uit naar dagelijkse zorgen, waardoor de energietransitie geen prioriteit heeft. Hierdoor missen zij informatie over mogelijkheden voor verduurzaming, zoals betere isolatie en energiebesparende maatregelen. Dit leidt tot gemiste kansen om woonlasten te verlagen en vergroot bestaande ongelijkheid.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Organisaties en instellingen zoals de gemeente (klantregisseurs), woningbouw, maatschappelijke organisaties, schuldhulpverlening, voedselbank, Quiet etc. hebben de taak om te informeren en te begeleiden. Als de begeleiding hiervan niet hun taak is, dienen zij de overdracht naar de juiste instanties zo soepel mogelijk laten verlopen.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Zodat iedereen de mogelijkheid krijgt om eerlijk mee te doen aan de energietransitie.

“Toen we de adviezen aanboden, voelde ik echt: wow, er wordt hier echt even stilgestaan bij wat wij zeggen en je wordt echt gehoord.”

SOCIALE RECHTVAARDIGHEID & BETAALBAARHEID

E-AUTO VOOR MEER MENSEN BEREIKBAAR MAKEN

AANGENOMEN: 68%

Maak het mogelijk om de E-auto aan huis op te laden. Door aanleg van kabelgoten makkelijk en goedkoop te maken.

Welk probleem zien we?

Laden aan publieke paal is duurder dan benzine. Daarnaast hebben veel mensen geen oprit om te laden, terwijl een kabel over de stoep niet mag. Mensen in een flat hebben helemaal geen mogelijkheid. Dit leidt tot een wildgroei aan laadoplossingen.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

De gemeente werkt mee aan het gemakkelijker en goedkoper aanleggen van gekeurde kabelgoten (die geen belemmering veroorzaken) bij grondgebonden woningen zonder oprit.

Waarom vinden we dit eerlijk?

E-auto's zijn interessant om aan te schaffen echter laden aan publieke paal doet dit voordeel teniet t.o.v. benzine.

SOCIALE RECHTVAARDIGHEID & BETAALBAARHEID

GEZAMENLIJKE AANPAK ENERGIEMAATREGELEN KOOP-EN HUURWONINGEN

AANGENOMEN: 72%

Zorg dat huurders en kopers samen kunnen verduurzamen, met woningcorporaties en woningeigenaren in een gezamenlijke aanpak.

Welk probleem zien we?

Waar woningbezit verdeeld is tussen particulier en koop (gespikkeld bezit), is het nu niet makkelijk en betaalbaar en gezamenlijke aanpak van energiematregelen te organiseren.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Ervoor zorgen dat woningcorporaties woningeigenaren meenemen in een collectieve aanpak. Bijvoorbeeld door per straat een vereniging van bewoners op te zetten.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Woningcorporaties nemen een deel van de zorg uit handen van woningeigenaren. Collectieve verduurzaming levert voordelen op voor beide partijen. Bovendien zorgt deze aanpak voor een eenduidig uiterlijk van de woningen, waardoor visuele verschillen minder zichtbaar zijn. Ook ervaren bewoners niet alleen de lasten van projecten in hun straat, maar delen zij deze gezamenlijk.

SOCIALE RECHTVAARDIGHEID & BETAALBAARHEID

GEMEENTELIJK LOKET VOOR BIJZONDERE BIJSTAND IN HET KADER VAN DE ENERGIETRANSITIE

AANGENOMEN: 69%

Maak een gemeentelijk loket waar mensen met een laag inkomen steun kunnen krijgen voor hun energiekosten tijdens de energietransitie.

Welk probleem zien we?

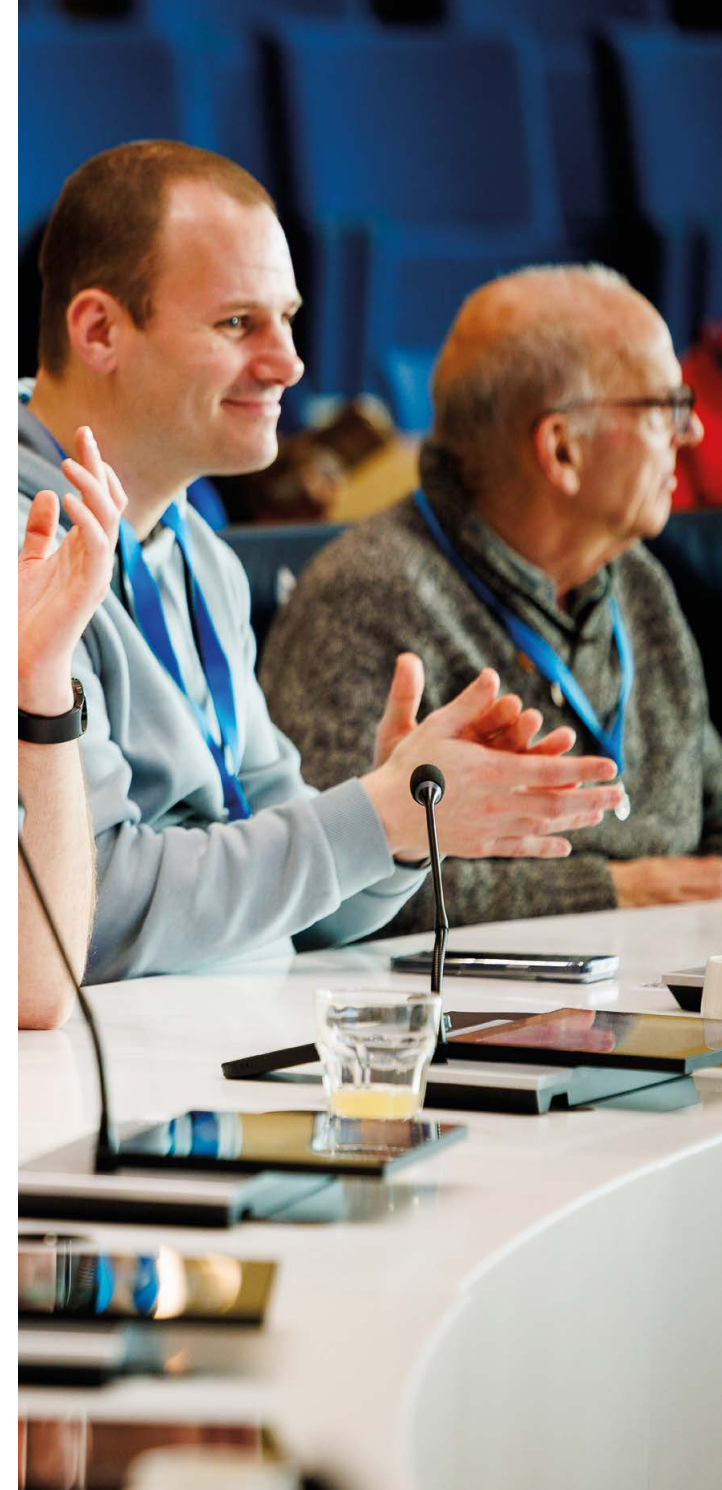
Mensen met een laag inkomen die buiten bestaande energieregelingen vallen, worden benadeeld tijdens de energietransitie.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Richt een gemeentelijk loket op voor bijzondere bijstand energie, zodat iedereen gelijke toegang tot steun heeft en de energietransitie eerlijk verloopt. Met respect voor de beslagvrije voet. Het loket versterkt financiële steun bij de energiekosten en beoordeelt aanvragen eerlijk.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Dit waarborgt gelijke behandeling en sociale rechtvaardigheid: iedereen kan deelnemen aan de energietransitie zonder financiële achterstand.

INFORMATIEVOORZIENING MKB

AANGENOMEN: 89%

De gemeente versterkt de energietransitie van het midden klein bedrijf met getoetste, onafhankelijke informatie.

Welk probleem zien we?

MKB-ers die bij willen dragen aan de energietransitie missen capaciteit en informatie. Informatie is niet altijd betrouwbaar, vaak wordt deze geleverd met winst oogmerk en worden keurmerken verkocht.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

De gemeente dient betrouwbare informatie aan de MKB verstrekken met betrekking tot de energietransitie. Dit kan aan de hand van een online platform. Op dit platform zal een menu-kaart staan, opgesteld door betrouwbare experts. Ondernemers krijgen de vrijheid om zelfstandig te kijken welke vormen van verduurzaming mbt de energietransitie voor hen werkt. Tevens levert het platform de mogelijkheid aan MKB-ers om met elkaar in gesprek te gaan. Betrouwbaarheid van experts zal worden getoetst. Verifiëren van gebruikers.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Dit is belangrijk omdat bedrijven overzichtelijk en toegankelijke keuzes moeten kunnen maken omdat zij (kleine bedrijven) minder capaciteit hebben t.o.v. grote bedrijven. De gemeente kan hierin ondersteunen door te vereenvoudigen.

DE JEUGD IS/HEEFT DE TOEKOMST

AANGENOMEN: 88%

Voer positief campagne op social media omtrent de energietransitie, zodat ook jongeren vroeg worden betrokken.

Welk probleem zien we?

Jongeren raken minder betrokken omdat zij vooral negatieve berichten over de energietransitie zien op sociale media. Hierdoor worden zij ontmoedigd.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Om dit te voorkomen wordt de gemeente geadviseerd om social-media-accounts op te zetten met een herkenbaar gezicht of voorbeeldfiguur, die op een positieve en transparante manier laat zien hoe duurzame keuzes bijdragen aan een aantrekkelijk toekomstbeeld, geïnspireerd op de heldere en eerlijke communicatiestijl van merken zoals Upfront (een Nederlands voedselbedrijf, gericht op eerlijk voedsel en transparante labels), om zo jongeren beter te betrekken bij de energietransitie.

Waarom vinden we dit eerlijk?

De jeugd is de toekomst, dus zij moeten vroegtijdig betrokken worden. Het is oneerlijk dat zij over het hoofd worden gezien, omdat ze nog geen eigen voorzieningen hebben zoals een huis of auto.

INFORMATIE, BEWUSTWORDING EN PARTICIPATIE;

BEGRIJPelijke INFORMATIE DOOR DE GEMEENTE

AANGENOMEN: 86%

De gemeente moet in elke wijk duidelijk informatie geven (Jip en Janneke taal). Zowel digitaal als via een 'informatiemarkt' (waaraan buurt-verbinders zijn gekoppeld) over woningaanpassingen en de energietransitie.

Welk probleem zien we?

Er is ongelijkheid in kennis doordat niet iedereen even taal en digitaal vaardig is.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

De gemeente wordt geadviseerd om voor alle inwoners in begrijpelijke Jip en Janneke taal informatie te bieden via digitale en fysieke informatiepunten in wijkcentra/ openbare ruimte of d.m.v. 'informatiemarkt' met ondersteuning van buurt-verbinders en schriftelijke informatie.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Iedereen kan meedoen aan de energietransitie en een weloverwogen beslissing nemen.

“Als je daar zit in die wissel, zie je ook andere mensen echt van de andere dingen zeggen wat hun belangrijk vinden.”

EERLIJK EN TOEGANKELIJK RECYCLEN VOOR INWONERS

AANGENOMEN: 83%

Zorg voor begrijpelijke informatie en voor afvalverzamel punten in de buurt, zodat elke inwoner een steentje bij kan dragen aan afvalscheiding, wat bijdraagt aan de energietransitie.

Welk probleem zien we?

Veel inwoners begrijpen niet hoe afvalscheiding werkt en waarom afvalscheiding nodig is voor de energietransitie.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Begrijpelijke informatie waar men met welk afval naartoe kan en afvalpunten in de buurt faciliteren. Meerdere talen, eenvoudig taalgebruik, pictogrammen, containers met info wat er wel/niet in mag.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Iedereen moet op een begrijpelijke en toegankelijke manier kunnen meedoen aan afval scheiden en recyclen. Dit is noodzakelijk voor de energietransitie. Goed afvalbeheer zorgt voor minder co2 uitstoot, meer hergebruik van afvalstoffen en minder energieverlies.

STARTEN MET WIJKGERICHTE INFO EN ADVIESPUNTEN VOOR VERDUURZAMING

AANGENOMEN: 76%

Start in Tilburg Noord met een informatie en adviespunt dat bewoners helpt met verduurzaming en breidt dit uit naar andere gebieden.

Welk probleem zien we?

Veel bewoners weten niet welke verduurzamingsmaatregelen geschikt zijn voor hun woning, welke bedrijven betrouwbaar zijn en hoe zij betaalbare keuzes kunnen maken. Ook ontbreekt vaak kennis over subsidies en financiële ondersteuning waardoor de energietransitie ongelijk en versnipperd verloopt.

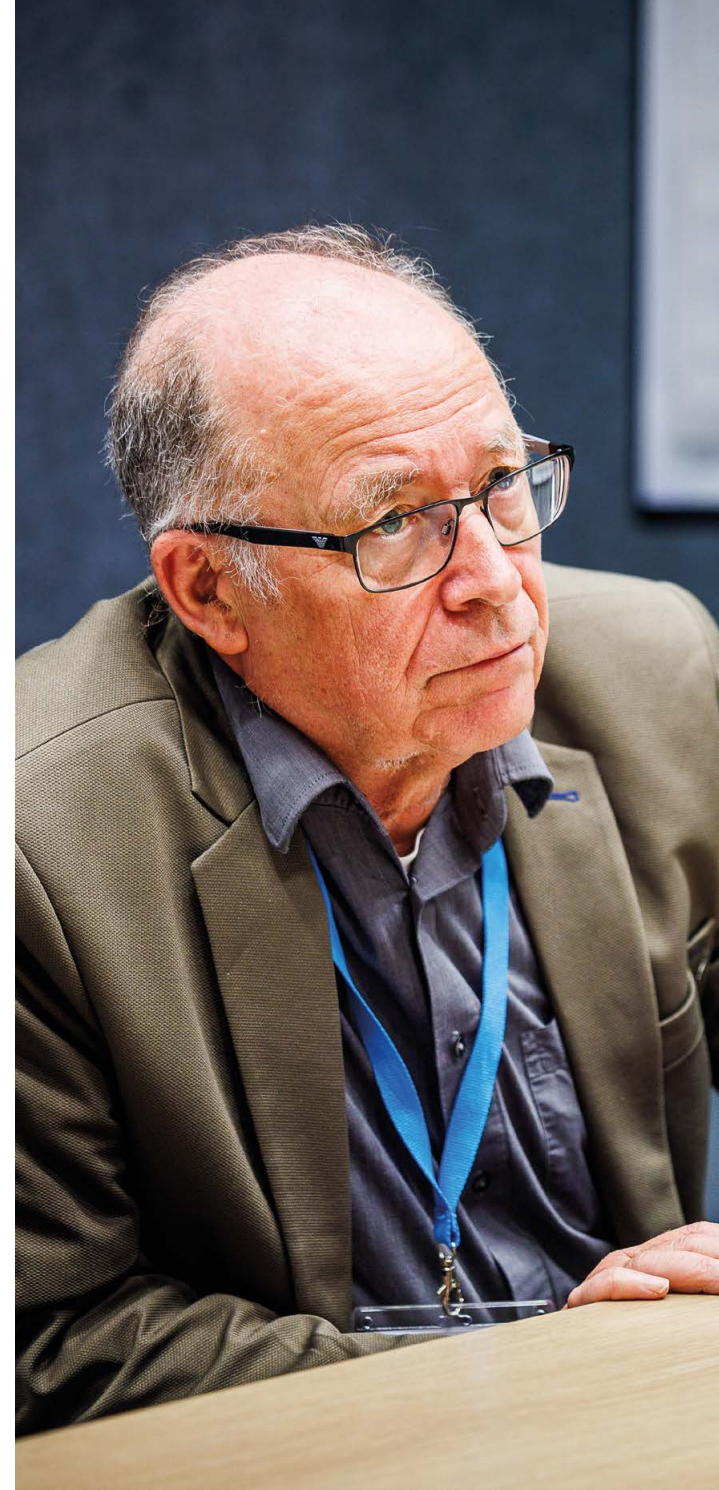
Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Richt in iedere wijk een informatie en adviespunt in dat bewoners ondersteunt bij verduurzaming. Dit punt biedt:

- Adres specifieke informatie over geschikte maatregelen. Isolatie, warmtepompen, zonnepanelen.
- Deskundig advies voor doe-het-zelf-klussers.
- Ondersteuning bij het aanvragen van subsidies en bijzondere bijstand. Zodat financiële drempels worden verlaagd en iedereen kan meedoen.
- Screening en advies over betrouwbare bedrijven en alternatieven. Zodat bewoners kunnen kiezen wat bij hun budget en vaardigheden past.
- Een overzicht van verduurzamingsmogelijkheden met ruimte voor eigen keuzes. Zoals het zelf selecteren van een aannemer of kiezen tussen collectieve of individuele oplossingen.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Dit advies zorgt voor gelijke toegang tot kennis, betrouwbare partners en financiële ondersteuning terwijl bewoners keuzevrijheid behouden. Zo wordt de energietransitie haalbaar, betaalbaar en inclusief.

INFORMATIE, BEWUSTWORDING EN PARTICIPATIE;

BETROKKENHEID CREËREN BIJ ISOLEREN EN WARMTE IN DE WIJK

AANGENOMEN: 75%

De gemeente moet bewoners van koopwoningen beter informeren over de mogelijkheden tot warmte en isoleren in hun wijk.

Welk probleem zien we?

Bewoners van koopwoningen worden aan de voorkant niet tijdig en voldoende meegenomen in het proces rondom de maatregelen met betrekking tot isoleren en warmte in de wijk en voelen zich daardoor niet voldoende betrokken. Hier wordt weerstand en onbegrip gecreëerd tegen de energietransitie.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

De gemeente moet tijdig en transparant communiceren over mogelijke plannen met betrekking tot isoleren en warmte in de wijk, zodra er plannen worden gemaakt in de initiatieffase. In de initiatieffase worden bewoners helder en transparant betrokken en hebben bewoners inspraak. De manier waarop wordt op maat gemaakt per wijk naar gelang de behoefte van de wijk. Dit moet op een laagdrempelige en toegankelijke manier georganiseerd worden. Bijvoorbeeld door het organiseren van een mini-burgerberaad in de wijk, genaamd een wijkburgerberaad.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Transparantie en medezeggenschap zijn belangrijk om mensen mee te krijgen in de energietransitie.

*“Ik zou het zeker wel aanraden.
Ja, veel vriendinnen van mij
vinden het ook jammer dat zij
niet ingeloot zijn.”*

ENERGIETRANSITIE IN HET BEDRIJFSLEVEN

AANGENOMEN: 84%

Gemeente en omgevingsdienst vervullen samen een coachende rol richting bedrijven in de energietransitie.

Welk probleem zien we?

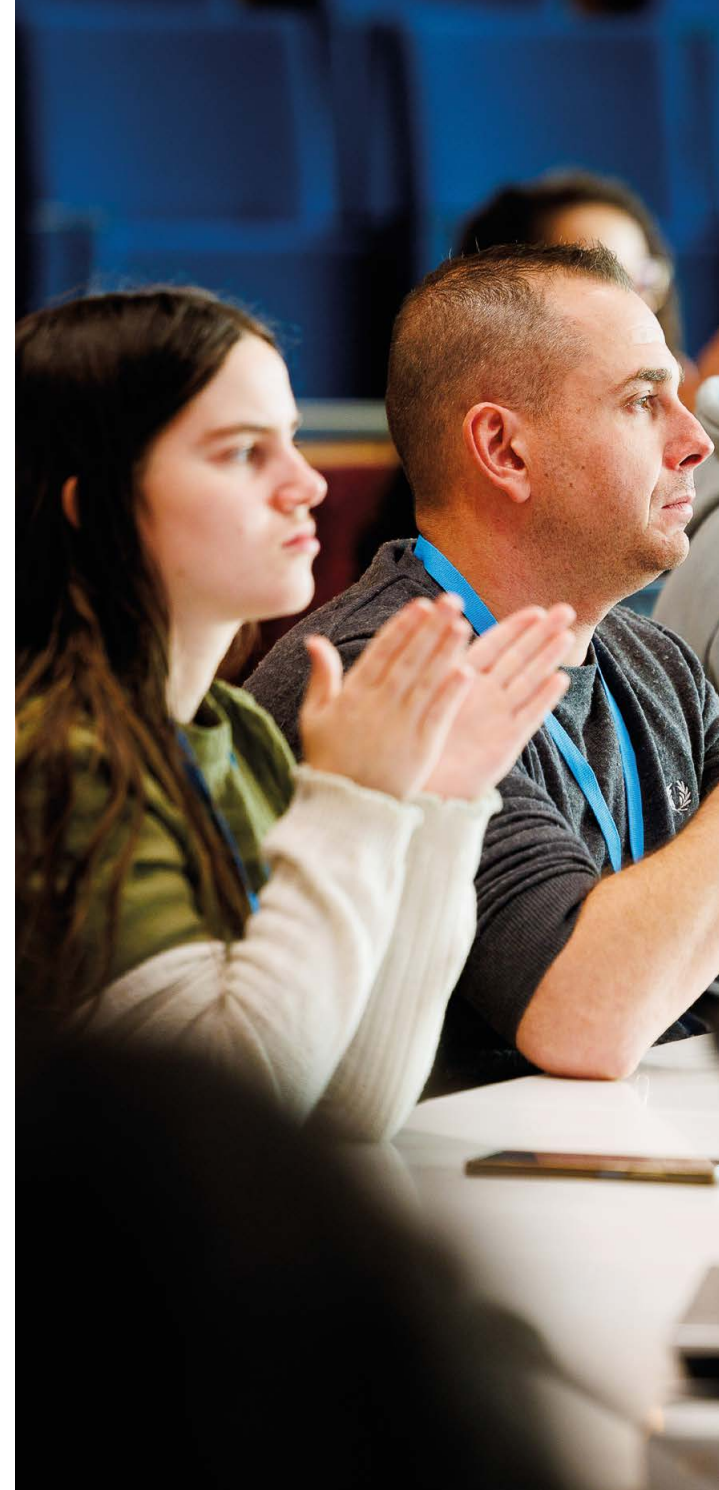
De huidige landelijke regelgeving over de energietransitie van de bedrijven is op dit moment te vrijblijvend/vrijwillig. Bedrijven dienen nu te verduurzamen als dit binnen 5 jaar terugverdiend kan worden en handhaving van de ondergrens wordt nu niet gedaan.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Bedrijven worden door adviseren/coaches en toezichthouders gestimuleerd om in gesprek te gaan met de gemeente om bij te dragen aan de energietransitie en om zo boven de ondergrens te komen. (Idealiter in het wenselijke gebied). De gemeente moet hier geld voor vrij maken, met name voor de coaches en toezichthouders (in samenwerking met de omgevingsdienst). Elk Tilburgs bedrijf dient boven de ondergrens te zitten.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Bedrijven worden ondersteund bij de energietransitie in plaats van handhaven, zo werken bedrijven en gemeente samen aan de energietransitie. We komen zo samen aan de doelstelling om in 2030 de CO2 neutraal te zijn in Tilburg. Zo dragen we bij aan een eerlijke procedure voor alle bedrijven en draagt iedereen zijn steentje bij op basis van positieve stimuli.

VOORBEELDFUNCTIE VOOR GEMEENTE T.A.V. ENERGIEVERBRUIK- EN TRANSITIE

AANGENOMEN: 79%

Gemeente: wees waar mogelijk zuiniger met energie en maak gebouwen energieneutraal.

Welk probleem zien we?

Gemeente geeft niet voldoende het voorbeeld van energiebesparing. Passende voorbeelden hiervan zijn binnenverlichting dat de hele nacht aan staat in gemeentelijke gebouwen als gemeentehuizen, wijkcentra, scholen, etc.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Geef als gemeente Tilburg een voorbeeldfunctie ten aanzien van energietransitie met betrekking tot openbare ruimte en gebouwen onder beheer van de gemeente. Wees zuiniger met energie en maak gebouwen energieneutraal. Doe 's avonds het licht uit, enz. Dit motiveert burgers en bedrijven om bewuster om te gaan met energie en een bijdrage te leveren aan de energietransitie.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Dit maakt de verhouding tussen burgers en overheid gelijkwaardig.

“Wat wij hier goed deden, was naar elkaar luisteren en echt met elkaars problemen meedenken.”

ECONOMIE, INNOVATIE & VOORBEELDROL OVERHEID;

STAP VOOR STAP

AANGENOMEN: 76%

Creëer ruimte voor innovatie via gefaseerde uitvoering, onder leiding van college en gemeenteraad.

Welk probleem zien we?

Er is op dit moment een groot aantal voorstellen ten aanzien van energietransitie. Veel daarvan gaan uit van de techniek en mogelijkheden van vandaag. Door onderzoek en innovatie kunnen in de nabije toekomst mogelijk betere alternatieven zijn die waarschijnlijk zuiniger, efficiënter of duurzamer zijn. Een typisch voorbeeld is zonnecellen die in 15 jaar nog maar 10% kosten en tegelijk tot 8x zo effectief zijn; of waterstof wat concurrentie kan krijgen van mierenzuur als energiedrager voor transport.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Maak in de besluiten en uitvoering ruimte voor innovatie en ontwikkeling in plaats van direct alle middelen in te zetten op de technologie van vandaag. Breng fasering aan. Het college en de gemeenteraad hebben hierin een leidende rol.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Verschillende doelgroepen krijgen na elkaar kansen. Eerder: duurder en inefficiënter, later: goedkoper. Daarmee hebben alle doelgroepen een evenwichtige inbreng en baat.

TILBURGS ENERGIENET

AANGENOMEN: 90%

Zorg voor lokale energienetten met gezamenlijke opslag zodat duurzaam opgewekte energie eerlijk betaalbaar en voor alle inwoners toegankelijk blijft.

Welk probleem zien we?

Als de zon flink schijnt, leveren alle huishoudens (met zonnepanelen) energie terug aan het net. Op andere momenten wordt energie duur betaald. Winst verdwijnt buiten de gemeentegrens. Bedrijven maken grote winst.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Eigen gemeentelijk energienet met opslagcapaciteit. Centrale batterijen. De gemeente kan energie zo goedkoper beschikbaar stellen voor alle inwoners. En rekening houden met lage inkomens.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Principe samen en eerlijk en duurzaam. Energie wordt gezien als levensbehoefte.

“Het burgerberaad kan echt een toegevoegde waarde zijn voor de democratie.”

ENERGIE ZONDER WINSTOOGMERK

AANGENOMEN: 90%

Een eerlijke energietransitie vraagt dat gemeenten energie als basisvoorziening publiek organiseren zonder winst oogmerk, zodat duurzame energie betaalbaar, toegankelijk en eerlijk is voor iedereen.

Welk probleem zien we?

Dat er monopoly is op energie doordat deze in handen zijn van commerciële bedrijven. Waardoor hogere prijzen ontstaan en niet voor iedereen betaalbaar is.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Een eerlijke energietransitie vraagt om een actieve regie van de overheid. Met name van de gemeente. Energie moet worden gezien als een basisbehoefte door warmtenetten en andere energievoorzieningen te organiseren vanuit het publieke belang en zonder winst oogmerk. Kan worden gezorgd dat energie betaalbaar toegankelijk en eerlijk verdeeld is voor iedereen.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Energie is een basisbehoefte die voor iedereen toegankelijk moet zijn.

“Nu, ik denk dat het misschien mijn kijk op de gemeente wat verandert.”

EEN COLLECTIEF WARMTEPLAN VOOR IEDERE WIJK

AANGENOMEN: 85%

Een duidelijke en eerlijk collectief warmteplan per wijk, zodat iedereen kan meedoen aan de energietransitie.

Welk probleem zien we?

Warmtenet: Er is nu geen concreet warmteplan per wijk, sommige wijken zijn al aangesloten, sommige volgen nog, en sommige wijken kunnen momenteel niet aangesloten worden. Hierdoor is een (collectieve) energietransitie niet mogelijk omdat iedereen zijn eigen plan trekt over de verwarming van zijn huis.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

De gemeente moet voor iedere wijk zo spoedig mogelijk een plan van aanpak maken. Dit moet de gemeente duidelijk en transparant voorleggen aan de bewoners. Zodat ze geactiveerd worden om mee te doen aan de energietransitie.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Het moet eerlijk zijn t.o.v. verschillende wijken van Tilburg. Met een collectieve transitie waaraan iedereen moet kunnen meedoen, helpen we elkaar en verdelen we de lasten.

PILOT BUURTACCU'S VOOR ELEKTRISCHE ENERGIE

AANGENOMEN: 76%

Niet iedereen kan zelf investeren in duurzame energie, daarom helpt de gemeente bij lokale energieprojecten zoals buurtbatterijen, zodat energie eerlijk in de wijk wordt gedeeld en iedereen kan meedoen.

Welk probleem zien we?

Niet alle wijkbewoners hebben de financiële middelen om te investeren in duurzame energieopwekking en energie overschotten kunnen niet lokaal in de wijk worden herverdeeld.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

De gemeente investeert mee en faciliteert buurtinitiatieven (zoals buurtbatterijen) zodat de in de wijk opgewekte energie ook weer in de wijk verdeeld kan worden en iedereen hierin mee kan profiteren. (Ook degenen die zelf niet de mogelijkheid hebben om te investeren in opslag of opwek). Het doel van deze pilot is om wettelijke kaders te toetsen en voordelen te onderzoeken.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Iedereen moet de mogelijkheid hebben om mee te kunnen doen (het is geen verplichting). Belangrijke principes hierbij: De gemeente zorgt voor informatievoorziening.

“We kunnen met mensen eigenlijk prima door één deur, als er genoeg respect en geduld voor elkaar is.”

MAATWERKONDERZOEK

AANGENOMEN: 72%

Maatwerkonderzoek als basis voor eerlijke keuzes.

Welk probleem zien we?

Niet iedereen heeft dezelfde mogelijkheden om zijn/ haar woning te verduurzamen, bijvoorbeeld vanwege inkomen/ vaardigheden/ woonsituatie. Elke inwoner heeft zijn eigen uitdagingen. Maatwerk is dus nodig. En hierna – hoe bereiken we ‘iedereen’.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

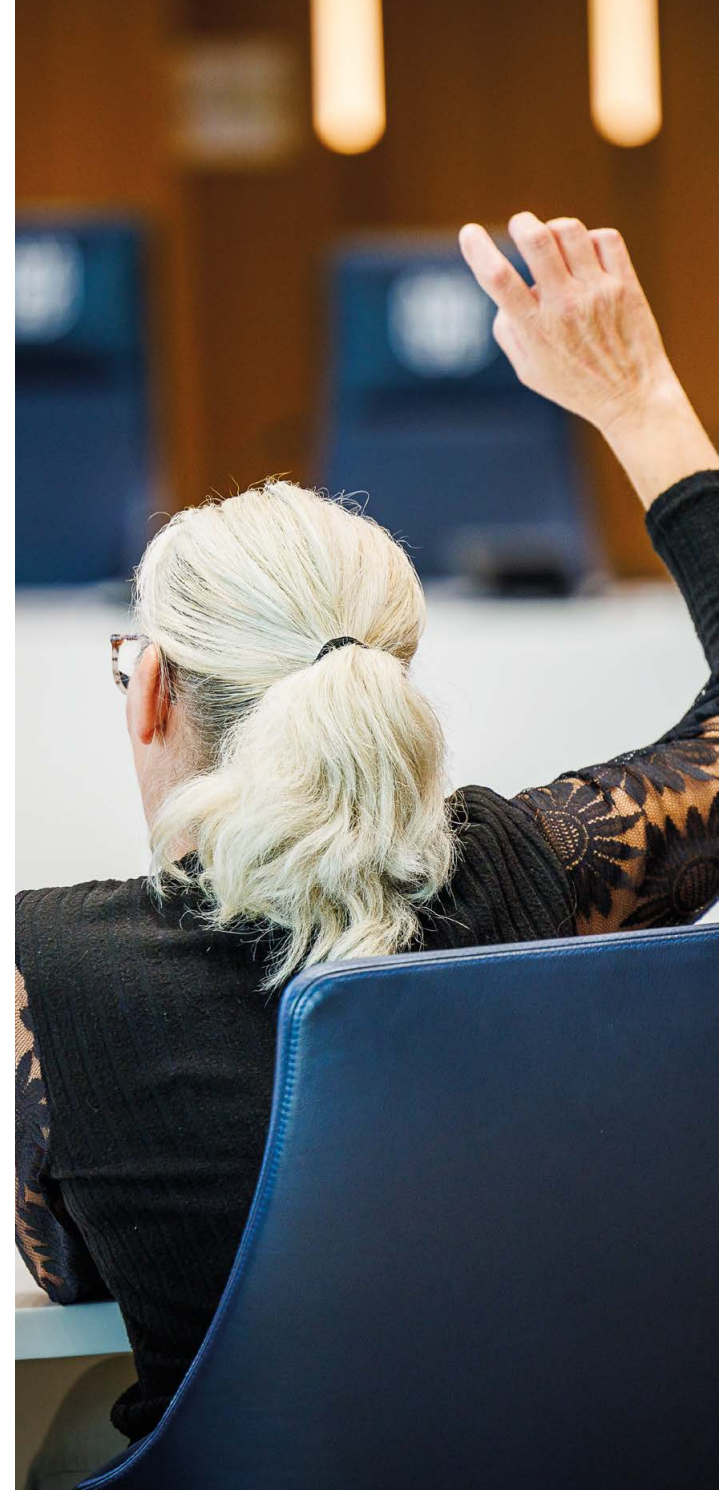
Er moet doelgroeponderzoek gedaan worden om de behoefte, huidige situatie, mogelijkheden en weerstand inzichtelijk te krijgen. Respondenten moeten representatief zijn voor de Tilburgse bevolking, zodat per doelgroep maatwerk geleverd kan worden. Uit het onderzoek moeten de verwachtingen en minimale bijdrage van de inwoner duidelijk worden. En hierna communicatie naar buiten toe om iedereen te bereiken.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Voor iedereen in de basis mogelijkheden en kansen bieden om te verduurzamen waarbij de keuze bij de inwoner blijft.

Uit onderzoek blijkt ook welke minimale inspanning van de inwoner passend is.

Per doelgroep mogelijke opbrengsten inzichtelijk maken.

AFGEWEZEN ADVIEZEN

AFGEWEZEN ADVIEZEN

DYNAMISCHE ENERGIECONTRACTEN

De gemeente moet bewoners van koopwoningen beter informeren over de mogelijkheden tot warmte en isoleren in hun wijk.

Welk probleem zien we?

Dynamische energiecontracten dragen bij aan efficiënt gebruik van energie, maar deze zijn vanwege wisselende maanbedragen niet voor iedereen haalbaar en betaalbaar.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Middels een fonds of stichting als tussenpersoon fungeren tussen de gebruiker en energieleverancier. De stichting neemt de betaling naar de leverancier over, om de uitgaven van de gebruiker te middelen over het jaar heen. Hiermee blijft de lastenverdeling over het jaar heen stabiel voor de gebruiker.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Iedereen moet gebruik kunnen maken van dynamische energiecontracten.

AFGEWEZEN ADVIEZEN

ONTLASTEN ENERGIEKET

Stimuleer energie te gebruiken wanneer er veel aanbod is en ook minder verbruik. Dus: midden op de dag en 's nachts.

Welk probleem zien we?

Mensen durven niet over te stappen op dynamische tarieven in hun energiecontract vanwege het risico op hoge maandbedragen en daarmee laat men geld liggen, doordat ze geen (financiële) prikkel krijgen om slimmer te verbruiken. Met slimmer verbruik zou juist ook het energienet worden ontlast. Zo kan “netcongestie” worden voorkomen en daarmee de uitval van stroom.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Het besef groter maken onder inwoners over besparingspotentieel door een dynamisch energiecontract, hoewel er maandelijks hogere uitgaven zitten in de koudere maanden. Hulpmiddelen die men hierbij kan gebruiken moeten duidelijk onder de aandacht worden gebracht. Je kunt hierbij denken aan applicaties voor inzicht in verbruik/stroompieken.

Waarom vinden we dit eerlijk?

Iedereen moet een bijdrage kunnen leveren en financieel voordeel kunnen ervaren op basis van goed gedrag. Iedereen kan naar eigen vermogen (financieel, kennis, wil) bijdragen met hulp van gemeente/kennisoverdracht.

“Het is fijn dat je wat dichterbij het vuur kunt zitten dan alleen één keer in de zoveel tijd je stem uitbrengen.”

AFGEWEZEN ADVIEZEN

GERICHTE INZET VAN BEPERKTE SUBSIDIES

Zet beperkte duurzaamheidssubsidies gericht in voor huishoudens met de laagste inkomens

Welk probleem zien we?

De verduurzamingssubsidies raken snel op, waardoor lage inkomens, die het juist het hardst nodig hebben, achter het net vissen.

Dit leidt tot een oneerlijke verdeling en vergroot energiearmoede.

Wat moet er gebeuren om dit op te lossen of te voorkomen?

Mensen die het financieel kunnen dragen, betalen hun verduurzaming zelf, bijvoorbeeld door via een goedkope lening of collectieve inkoop. Zo blijft de beperkte subsidie beschikbaar voor de laagste inkomens, (120% norm) die zonder steun niet kunnen verduurzamen. Werk hiervoor met een twee-stappencriterium:

- Bepaal een inkomensgrens ten opzichte van het sociaal minimum
- Houd rekening met netto-vrij besteedbaar inkomen en vrij vermogen

Waarom vinden we dit eerlijk?

Wie de middelen heeft, financiert zelf zodat de steun terecht komt bij wie dit het hardst nodig heeft.

“Ik denk dat het wel goed is om dit soort initiatieven vaker te doen. En ook, ja, misschien niet per se groter, maar dat het soort van landelijk ook meer aandacht zou krijgen.”

DEEL B: PROCESVERANTWOORDING

VOORBEREIDING

De sociaalrechtvaardige energietransitie

We staan aan het begin van een grote verandering. Stap voor stap gaan we minder energie uit olie en gas gebruiken. In plaats daarvan maken we meer gebruik van energie uit zon, wind en andere duurzame bronnen. Dat noemen we de energietransitie.

Maar hoe doen we dat op een manier die eerlijk is voor iedereen? Wat is eerlijk? En hoe maken we het voor iedereen mogelijk deze overstap te maken? Deze vragen stonden centraal in het eerste Tilburgerberaad.

De aanloop naar het eerste Tilburgerberaad

In mei 2023 vroeg de Initiatiefgroep Burgerberaad, bestaande uit betrokkenen bij de Energiefabriek013, de gemeente om een burgerberaad te organiseren over de energietransitie. Op 12 december 2024 besloot de gemeenteraad om een eerste Tilburgerberaad te organiseren over de vraag: 'Wat verstaat het Tilburgerberaad onder een sociaalrechtvaardige energietransitie in de gemeente Tilburg, en hoe geven we de dat vorm, gegeven de door de gemeenteraad vastgestelde doelen en planning?'.

Met het eerste Tilburgerberaad geven we invulling aan twee belangrijke doelen van de gemeente:

- We geven inhoudelijk richting aan een eerlijke energietransitie, waarin al onze inwoners kunnen profiteren van duurzame en comfortabele, goed geïsoleerde huizen en van schone energie.
- We werken aan een levendige democratie, waarin inwoners niet alleen meedenken en meedoen, maar ook meebepalen.

Op 19 mei 2025 stelde de gemeenteraad het Plan van aanpak voor dit eerste Tilburgerberaad vast.

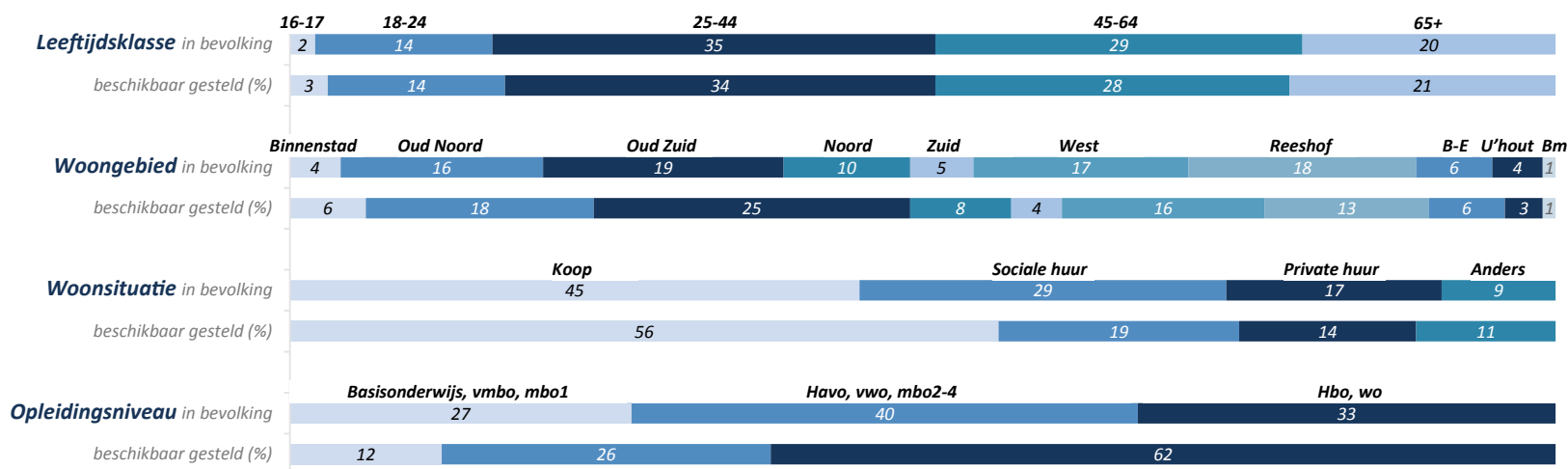

DE LOTING VAN DE DEELNEMERS

Nadat de gemeenteraad de aanpak voor het eerste Tilburgerberaad had vastgesteld, startte de communicatie- en wervingscampagne met als doel om het Tilburgerberaad een goede (representatieve) afspiegeling van de Tilburgse samenleving te laten zijn. Op basis van een aselechte steekproef uit het BRP ontvingen ruim 22.000 inwoners een uitnodigingskaart in verschillende talen in hun brievenbus met de vraag of ze wilden meedoen aan het eerste Tilburgerberaad. Daarbij schreven we relatief veel jongeren aan, omdat we weten dat jongeren minder snel deelnemen aan dit soort trajecten. Ook inwoners uit de wijken Noord, West en Groenewoud hadden – om dezelfde reden – meer kans om een uitnodiging te ontvangen. Ruim 1400 Tilburgers, Berkel-Enschotenaren, Udenhouters en Biezenmortelnaren gaven aan mee te willen doen.

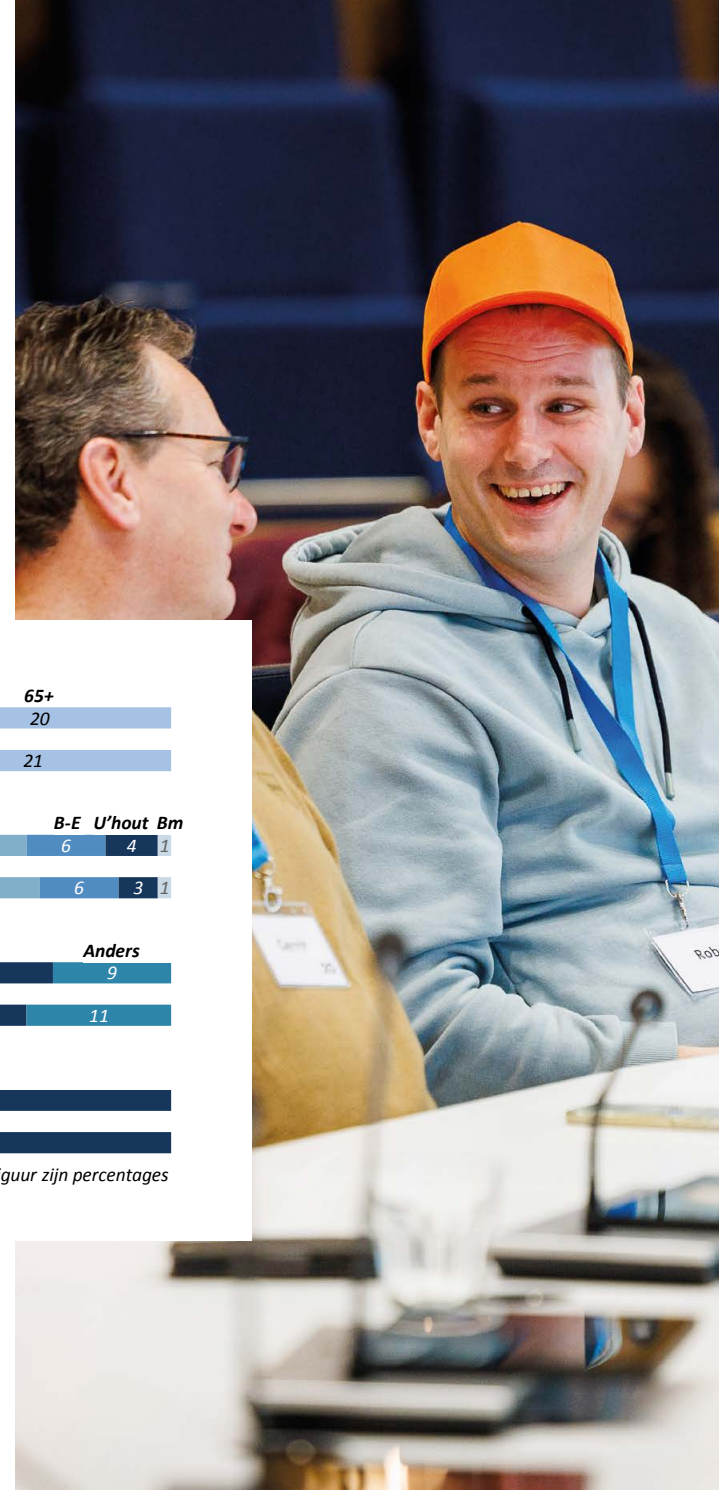
Kandidaten grafiek

Kandidaten zijn de mensen die zich hebben aangemeld na het ontvangen van de uitnodiging.

Alle getallen in de figuur zijn percentages

Voor meer informatie: zie deel C: Deelnemersevaluatie

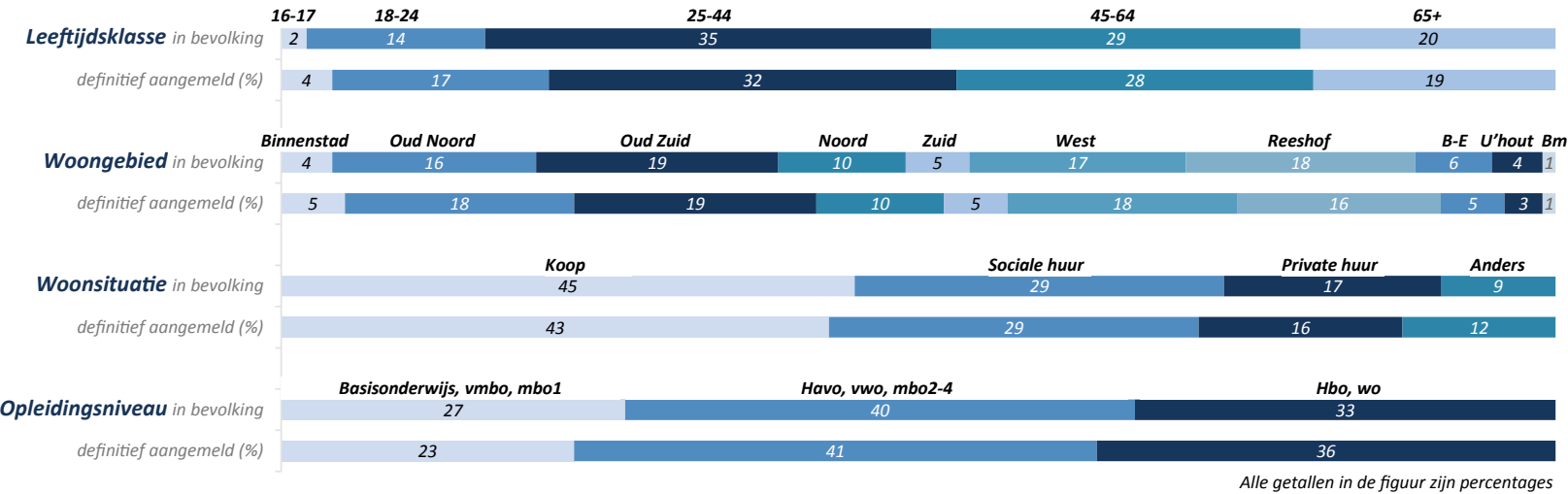

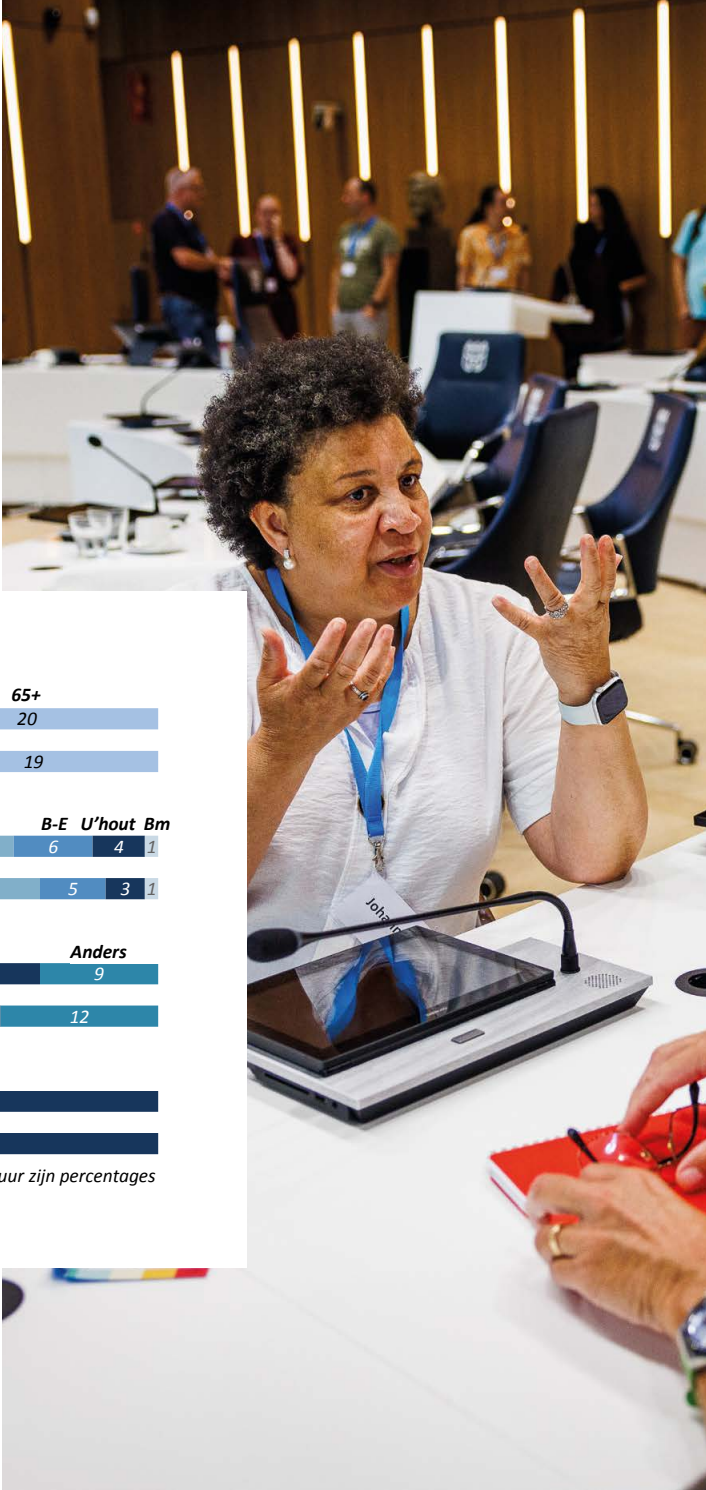
Op basis van de aanmeldingen lootten we wie mee deel mocht nemen. Daarbij hielden we rekening met de door de gemeenteraad vastgestelde lotingscriteria: leeftijd, woongebied, woonsituatie en opleidingsniveau. Ook wogen we ‘geslacht’ en ‘houding ten opzichte van de energietransitie’ mee, omdat we wilden dat het Tilburgerberaad ook op deze kenmerken divers zou zijn. In eerste instantie lootten we 135 Tilburgers in. Zij werden allen door de projectorganisatie en de betrokken wethouder persoonlijk gebeld en uitgenodigd om zich definitief aan te melden. Uiteindelijk meldden 100 Tilburgers zich definitief aan. Daarna herhaalden we de loting en nodigden we 50 extra personen uit. Ook zij werden allemaal persoonlijk gebeld. Daarna bestond het Tilburgerberaad begin september uit 120 Tilburgers, die samen een goede afspiegeling van de gemeente vormden.

Deelnemers

Deelnemers zijn de mensen die zijn ingeloot én hebben bevestigd mee te willen doen aan het Tilburgerberaad.

Voor meer informatie: zie deel C: Deelnemersevaluatie

BETREKKEN VAN DE REST VAN DE SAMENLEVING (HET MAXI-PUBLIEK)

In het Tilburgerberaad was plek voor een beperkt aantal deelnemers. Tegelijkertijd bleek uit het grote aantal aanmeldingen dat veel Tilburgers ideeën hebben over ‘een eerlijke energietransitie’ en daar graag over meedenken. Daarom hebben we alle ‘uitgelote’ deelnemers uitgenodigd om via een digitale enquête hun mening te geven over de ‘eerlijke energietransitie’. De digitale enquête was ook voor alle andere inwoners in te vullen via de speciale digitale omgeving denkmee.tilburg.nl/tilburgerberaad. Via social media, stadsnieuws, MUPI's en flyers in de gemeente zijn inwoners opgeroepen om mee te denken. De uitkomsten van de digitale enquête zijn in de tweede bijeenkomst van het Tilburgerberaad in een deelsessie gepresenteerd.

De ingelote deelnemers van het Tilburgerberaad kregen ter voorbereiding op de eerste bijeenkomst een zogenaamd ‘babbelboekje’ in de brievenbus. In dit notitieboekje stonden stellingen en vragen over ‘een eerlijke energietransitie’. Het was bedoeld als aanmoediging én als handvat voor deelnemers om in hun eigen sociale omgeving, bijvoorbeeld in het gezin, met de buren of op de voetbalclub, het gesprek over ‘een eerlijke energietransitie’ te voeren. Dat stimuleerde deelnemers om perspectieven van anderen op dit thema op te zoeken en zo met een rijker gevuld rugzakje te beginnen aan het Tilburgerberaad.

*“Het gaat niet over mij.
Het gaat over mijn kinderen
en mijn kleinkinderen. En
daarvoor zit ik hier. Ik zit niet
voor mezelf hier.”*

HET VERLAGEN VAN DREMPELS VOOR DEELNAME

Voorafgaand aan de eerste bijeenkomst hebben we -in lijn met het vastgestelde Plan van aanpak -aan deelnemers gevraagd wat we konden doen om deelname voor hen zo makkelijk mogelijk te maken. Naar aanleiding daarvan hebben we een aantal drempelverlagende maatregelen getroffen, waaronder het rekening houden met dieetwensen en het inrichten van rustruimtes, bijvoorbeeld om te bidden, te 'ontprikken' of om te kolven. Daarnaast was het voor deelnemers mogelijk om een taalbuddy (uit hun sociale omgeving) mee te nemen. Ook hebben we voor enkele deelnemers parkeerkaarten geregeld. Dit waren mensen voor wie het geen optie was om te voet, met de fiets of om met het openbaar vervoer te komen, en voor wie de parkeerkosten een forse drempel waren.

Ten slotte kregen deelnemers -en taalbuddies -een vergoeding voor iedere bijeenkomst waarbij zij aanwezig waren. Zij ontvingen €50,- per bijeenkomst (maximaal €250,-). Op die manier maakten we de deelname makkelijker.

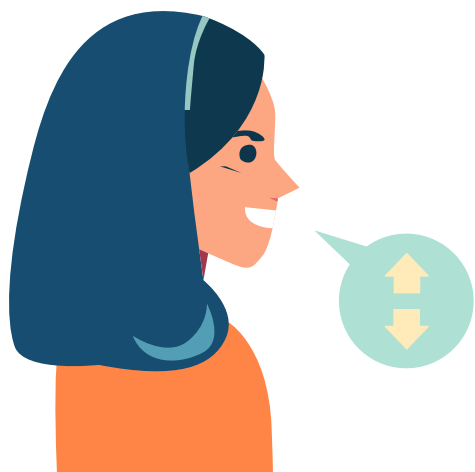
OVERIGE VOORBEREIDINGEN OP HET TILBURGERBERAAD

Daarnaast hebben we een aantal andere voorbereidingen getroffen om het Tilburgerberaad volgens de vastgestelde aanpak uit te voeren. We hebben bureau EMMA, een onderzoeks- en adviesbureau op het gebied van participatie en burgerberaden, bereid gevonden om ons eerste Tilburgerberaad te ontwerpen, voor te zitten en te begeleiden. In overleg met EMMA hebben we een digitale omgeving voor deelnemers ingericht. Via die omgeving ontvingen de deelnemers praktische informatie over de bijeenkomsten, konden zij de dagverslagen teruglezen en werd het materiaal uit de bijeenkomsten gedeeld. Op die manier konden deelnemers -die om welke reden dan ook een bijeenkomst verhinderd waren -toch 'blijven'.

We hebben intern gespreksbegeleiders geworven en getraind, die moesten zorgen dat deelnemers gelijkwaardig konden meedoen in de gesprekken. Verder is er een nulmeting onder de 'ingelote' deelnemers uitgevoerd. Zo kregen we in beeld hoe deelnemers, voorafgaand aan het Tilburgerberaad, dachten over de energietransitie en de lokale democratie. Ten slotte hebben we een aantal onderwijs- en onderzoeksprojecten opgestart met o.a. Tilburg University, Radboud Universiteit, Universiteit Utrecht en De Haagse Hogeschool.¹

¹ Vanuit Tilburg University heeft een groep masterstudenten vanuit een Governance Clinic onderzocht hoe burgerberaden effectief kunnen worden ingebed in gemeentelijke besluitvorming. Daarvoor hebben ze interviews afgenomen bij de ambtelijke organisatie en bij raadsleden. Daarnaast heeft vanuit Tilburg University, de Academische Werkplaats Klimaat & Energie, een promovenda twee bijeenkomsten van het Tilburgerberaad bijgewoond om 'het burgerperspectief op een eerlijke energietransitie' te onderzoeken. Vanuit Radboud University heeft een masterstudente onderzocht hoe een burgerberaad effectief kan zijn. Ook zij heeft daarvoor interviews afgenomen bij de ambtelijke organisatie en bij raadsleden. Vanuit De Haagse Hogeschool heeft een promovenda één bijeenkomst bijgewoond om specifiek te onderzoeken hoe deelnemers die minder goed Nederlands spreken toch mee konden doen. Tenslotte heeft vanuit Utrecht University een promovenda alle bijeenkomsten van het Tilburgerberaad bijgewoond om te onderzoeken of een burgerberaad over 'waarden', zoals het Tilburgerberaad, tot effectievere adviezen leidt dan een burgerberaad over een technisch vraagstuk. Daarnaast heeft zij onderzocht welke 'zachte' effecten een burgerberaad heeft op deelnemers heeft, bijvoorbeeld ten aanzien van gevoelens van enthousiasme, verbinding of toegenomen hoop c.q. betrokkenheid.

DAGVERSLAGEN VAN DE BIJEENKOMSTEN

BIJEENKOMST 1 – 20 SEPTEMBER

De eerste bijeenkomst van het Tilburgerberaad was op zaterdag 20 september 2025 in het Stadhuis van de gemeente Tilburg. Hier waren ook de andere vier bijeenkomsten van het Tilburgerberaad. Deze eerste dag stond in het teken van kennismaken en verbinden, zowel met elkaar als met de inhoud van het Tilburgerberaad.

Kennismaken

Vanaf half 10 's ochtends druppelden de deelnemers van het Tilburgerberaad binnen in het Stadhuis. Met koffie en thee begon de ochtend rustig en gezellig – en voor sommige deelnemers ook wat onwennig. Het is nogal wat: voor het eerst in het Stadhuis, om te praten met mensen die je niet kent, over een onderwerp waar je misschien nog niet zoveel vanaf weet.

Om dat gevoel weg te nemen, draaide de eerste dag om in een ontspannen sfeer en een veilige omgeving kennis te maken met elkaar. Het officiële programma startte om 10 uur. Dagvoorzitters Reinout en Annemieke (beiden van bureau EMMA) stelden zichzelf voor. Daarbij werd benadrukt dat zij niet van de gemeente zijn, maar speciaal door de gemeente zijn ingehuurd om eigenstandig het proces van het burgerberaad te begeleiden en het programma te ontwerpen.

Vervolgens maakten de deelnemers kennis met elkaar: zo vroegen we de deelnemers om op alfabetische volgorde te gaan staan en vervolgens van jong naar oud: de jongste deelnemer was 16 jaar, de oudste 87. Vervolgens vormden de deelnemers hun 'thuisgroepjes', groepjes van maximaal vier personen waarmee ze tijdens iedere bijeenkomst de dag begonnen en de dag afsloten. Het vormen van deze groepjes hielp om deelnemers zich sneller vertrouwd te laten voelen. Als afsluiting van de introductie spraken de deelnemers een aantal omgangsregels af, zoals: we laten anderen uitpraten, we praten niet door elkaar heen, gaan respectvol met elkaar om, zijn nieuwsgierig naar elkaars perspectief en we accepteren dat niemand de waarheid in pacht heeft.

Nadat de deelnemers met elkaar kennis hadden gemaakt, maakten zij kennis met de politiek opdrachtgevers en met het fenomeen 'burgerberaad'. De aanwezige wethouder en (burger)raadsleden werden door de dagvoorzitters geïnterviewd, waarna de deelnemers vragen aan hen konden stellen.

*“Ik vind het zinvol. Ik vind het
nuttig wat we hier aan
het doen zijn.”*

Daarin werd benadrukt dat het gemeentebestuur de adviezen heel serieus neemt, dat zij met dit eerste Tilburgerberaad de lokale democratie en impuls wil geven, en dat de energietransitie alleen slaagt als we dat op een rechtvaardige manier doen.

Rechtvaardigheid en de energietransitie

Na het kennismaken doken de deelnemers de inhoud van de energietransitie in. Michiel Louweret, programmanager Energietransitie van de gemeente Tilburg, vertelde – in een College Tour-achtige opzet – dat het doel van de gemeente is om in 2050 CO₂-neutraal te zijn en in 2030 de uitstoot al met 55% te hebben verminderd. Dat vraagt om flinke stappen zoals verduurzaming van woningen, veranderingen in vervoer en meer duurzame energie. Ook legde hij uit wat de gemeente nu al doet om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk mensen mee kunnen doen in de energietransitie. Daarna volgde een inspiratiesessie van Yaël Aartsma van Squarewise, een transitiebureau dat helpt bij het oplossen van ingewikkelde vraagstukken zoals de verduurzaming van de energietransitie. Yaël hielp de deelnemers om via verschillende brillen naar ‘rechtvaardigheid’ te kijken. Zo kan het gaan over distributieve rechtvaardigheid (een eerlijke verdeling van kosten en baten), procedurele rechtvaardigheid (een eerlijk proces bij het nemen van besluiten) of herstellende rechtvaardigheid (de energietransitie inzetten om bestaand onrecht te verkleinen). Haar belangrijkste boodschap: “Sta open voor de waarheid van iemand anders, en wees je bewust van je eigen ‘onoplettende blindheid’”

Na dit informatieve, maar intensieve programmaonderdeel gingen de deelnemers nog met elkaar in gesprek: welke situaties zijn zij (of mensen in hun sociale omgeving) tegengekomen rond energie- en CO₂-besparing? En wat was daarin eerlijk of oneerlijk? Die input namen we mee in het vormgeven van de volgende bijeenkomsten.

Als afronding van de eerste bijeenkomst bespraken de deelnemers in hun thuisgroepje welk inzicht zij uit deze eerste dag meenamen en werd het programma voor volgende keer toegelicht. Ook maakten de deelnemers een groepsfoto, konden zij op een evaluatiebriefje laten weten hoe zij de eerste bijeenkomst hadden ervaren, en dronken sommige deelnemers nog samen een drankje.

BIJEENKOMST 2 – 4 OKTOBER 2025

Twee weken later, op een bijzonder regenachtige 4 oktober, was alweer de tweede bijeenkomst van het Tilburgerberaad. De meeste deelnemers stapten, inmiddels bekend in het Stadhuis, op automatische piloot naar de naambadge-uitgifte, de garderobe en naar de koffie of thee. Maar voor sommige deelnemers – die de eerste bijeenkomst vanwege vakantie of ziekte hadden gemist – was dit hun eerste keer. Zij werden, uiteraard, met extra aandacht verwelkomd door onze gastheren en -dames en kort bijgepraat over wat ze van deze tweede bijeenkomst konden verwachten.

Rechtvaardigheid en de energietransitie

Na de koffie en thee begonnen we de dag weer met een check-in in de thuisgroepjes. De nieuwe deelnemers sloten zich aan bij een van de groepjes. Iedereen vertelde kort hoe hij of zij erbij zat. Daarna blikten we terug op de eerste bijeenkomst en namen we het programma voor de tweede bijeenkomst door. Daarbij legden de dagvoorzitters Annemieke en Reinout uit hoe de vorm van het eindresultaat, de adviezen, eruit zou kunnen zien. Dat kon alvast bij de deelnemers bezinken en gaf hen een beeld van het eindproduct waar ze naartoe werkten.

Na de introductie volgde een presentatie van Myranda Beljaars, strateeg energietransitie bij de gemeente Tilburg, over de rol van de gemeente in de energietransitie. Uit de eerste bijeenkomst bleek dat er veel vragen waren over wat tot de bevoegdheid van de gemeente behoorde (en waarover dus effectieve adviezen gemaakt konden worden) en wat niet. Myranda bracht de doelen en de planning van de energietransitie nogmaals in herinnering, vertelde onder andere over wat de gemeente doet bij het verduurzamen en isoleren van woningen, maar ook wat woningcorporaties doen. Ook beantwoordde Myranda vragen van deelnemers over regels en wetgeving vanuit het Rijk, zoals de Warmtewet, over energiemakelaars, over de salderingsregeling bij zonnepanelen en over het verduurzamen van bedrijven.

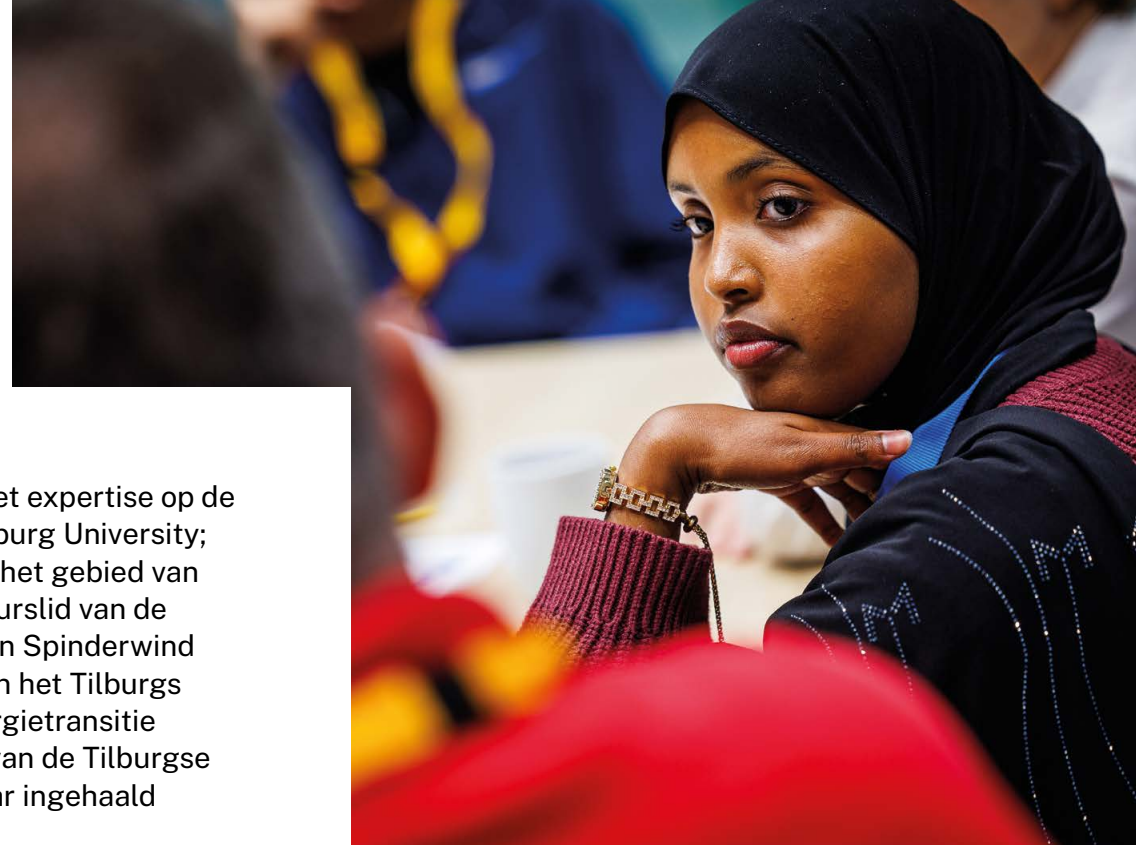
Experts te gast

Met meer inzicht in de rol van de gemeente in de energietransitie, gingen de deelnemers in kleinere groepjes in gesprek met andere experts. Het doel was om van de experts te horen op welke manier zij betrokken zijn bij de energietransitie, hoe zij denken over het ‘rechtvaardigheidsvraagstuk’ en om ‘kruispunten’ te inventariseren. Met andere woorden: welke dilemma’s zien experts in de ‘eerlijke energietransitie’? Daar kon het Tilburgerberaad in vervolgbijeenkomsten dan verder op inzoomen.

“Ik vind het positief dat de gemeentelijke politiek toch zoveel mogelijk de burgers probeert te bereiken.”

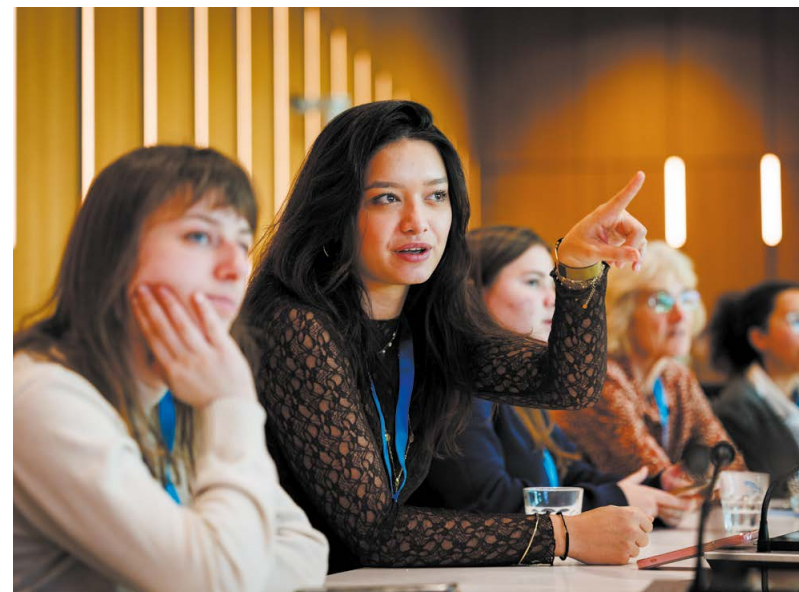

Er waren verschillende experts aanwezig. Ambtenaren van de gemeente met expertise op de warmtetransitie, verduurzaming en isolatie; een klimaateconoom vanuit Tilburg University; een duurzaamheidsmakelaar; een expert vanuit een consultancybureau op het gebied van een rechtvaardige energietransitie in een internationale context; een bestuurslid van de federatie Bedrijven Overleg Regio Tilburg; betrokkenen bij burgerinitiatieven Spinderwind en Zonnepark Kempenbaan A58; een armoede-expert en mede-initiator van het Tilburgs Ondersteuningsfonds; een programmamanager sociale innovatie in de energietransitie vanuit de Energiewerkplaats Brabant; en een vastgoedstrateeg vanuit een van de Tilburgse woningcorporaties (vanwege ziekte verhinderd tijdens bijeenkomst #2, maar ingehaald tijdens bijeenkomst #3).

Gesprek op voeten

Na een aantal gespreksrondes met de experts liep de tweede bijeenkomst ten einde. We sloten de dag af met een zogenaamd ‘gesprek op voeten’, waarin iedereen mocht vertellen wat hen was bijgebleven van die dag. De persoon die iets wilde zeggen, zette een stap naar voren en vertelde wat hij of zij aan de groep kwijt wilde. Iedereen die het daarmee eens was, ging achter die persoon staan. Op die manier werd zichtbaar wat een meerderheid van de groep dacht of vond. Zo gaven deelnemers aan het leuk te vinden om andere meningen te horen, bijvoorbeeld vanuit het bedrijfsleven; dat de deelnemers nog vooral vanuit hun eigenbelang redeneerden; dat er een afstand lijkt te zijn tussen gemeente, woningcorporaties en inwoners; en dat minder energie verbruiken een belangrijke oplossing is, ook al is dat niet voor iedereen mogelijk.

Na het ‘gesprek op voeten’ volgde de check-out met het thuisgroepje, het achterlaten van feedback via een evaluatiebriefje, en de gezamenlijke borrel.

BIJEENKOMST 3 – 8 NOVEMBER 2025

Na een aantal weken rust volgde de derde bijeenkomst van het Tilburgerberaad. We begonnen de dag, net als de eerdere bijeenkomsten, met een check-in in de thuisgroepjes, zodat iedere deelnemer kon vertellen hoe hij of zij erbij zat. Weer waren er een paar nieuwe gezichten; zij sloten aan bij één van de thuisgroepjes om zo snel mogelijk in de groep-en het groepsproces te integreren.

Daarna deden dagvoorzitters Reinout en Annemieke de deelnemers een voorstel over hoe er in de slotbijeenkomst over de adviezen gestemd kon worden. Zij stelden onder andere voor om digitaal te stemmen, adviezen aan te nemen bij een tweederde meerderheid en om ook de afgewezen adviezen op te nemen in het eindrapport. Reinout en Annemieke nodigden de deelnemers uit om na te denken over wat ze van het voorstel vonden en suggesties of ideeën met hen te delen. Op die manier konden de deelnemers de volgende bijeenkomst de manier van stemmen vaststellen.

Socratisch gesprek en (schets)adviezen

De derde bijeenkomst stond volledig in het teken van het –op basis van de informatie uit de vorige twee bijeenkomsten– aangaan van de dialoog met elkaar: ‘het socratisch gesprek’. Wat vinden we nu echt rechtvaardig op verschillende thema’s? En wat betekent dat voor de adviezen? In kleine groepjes zoomden we daar verder op in. Voordat de deelnemers zich in groepjes opsplitsten én het echte gesprek in het Tilburgerberaad van start ging, brachten we de omgangsregels uit de eerste bijeenkomst nogmaals in herinnering.

De groepjes verspreidden zich over de zalen in het Stadhuis en in het Paleis-Raadhuis om met elkaar in gesprek te gaan over de ‘kruispunten’ en dilemma’s die zij in de tweede bijeenkomst met de experts hadden geïdentificeerd. Die ‘kruispunten’ en dilemma’s werden toegepast op casuïstiek: ervaringen die de deelnemers zelf hadden of die zij uit hun directe omgeving kenden (en misschien zelfs hadden opgeschreven in het ‘babbelboekje’). De deelnemers onderzochten welke waarden zij belangrijk vonden, en hoeze die –aan de hand van de ingebrachte casussen– konden vertalen naar beleidsuitgangspunten en (schets)adviezen.

In sommige groepjes kwamen deelnemers in een vaste volgorde en om de beurt aan het woord zoals geïnstrueerd, met als doel om ervoor te zorgen dat iedereen op een gelijke manier zijn input kon delen. Andere groepjes kozen om af te wijken van die instructie en juist een meer levendige dialoog te voeren, waarbij deelnemers sneller op elkaar konden reageren. Uiteraard werd daarbij gecheckt of dat voor alle deelnemers in het groepje comfortabel voelde, en werd extra nauwkeurig op de omgangsregels gelet. De gespreksbegeleiders van de gemeente leidden de gesprekken in goede banen, en inhoudelijk experts (ook van de gemeente) konden geraadpleegd worden als deelnemers dat nodig vonden voor het groepsgesprek. Bijvoorbeeld om te vragen of bepaalde denkrichtingen voor een advies nuttig waren. De deskundigen konden dan vertellen of de denkrichting aansloot bij de bevoegdheden van de gemeente, met welke juridische of wettelijke kaders rekening moest worden gehouden, of dat een idee al door de gemeente uitgevoerd werd.

Presentatie van de (schets)adviezen

Na een intensieve ochtend en middag presenteerden de groepjes hun (schets)adviezen aan de hele groep via een posterpresentatie. Het ene groepje was daarin al wat verder gevorderd dan het andere groepje. Zo werden er (schets)adviezen gepresenteerd rondom de thema's 'samen energie opwekken en delen', 'isoleren en warmte in de wijk', 'de rol van bedrijven, gemeente en inwoners', 'afval, grondstoffen en de wereld' en 'overig', waarbij er voornamelijk werd nagedacht over thema's als communicatie, informatievoorziening en besluitvorming.

Bij de afsluiting werd geïnterviewd hoe deelnemers de dag hadden ervaren. De deelnemers waren het er met elkaar over eens dat iedereen heel respectvol met elkaar in gesprek was gegaan, er goed was geluisterd, er een open sfeer was geweest, en dat er heel hard was gewerkt. Dat konden Reinout en Annemieke alleen maar beamen, waarna iedereen werd uitgenodigd voor de borrel.

BIJEENKOMST 4 – 29 NOVEMBER

Drie weken later vond de voorlaatste bijeenkomst van het Tilburgerberaad plaats. Net als voorgaande bijeenkomsten begonnen we de dag met een check-in in de thuisgroepjes. Reinout en Annemieke blikten kort terug op de vorige bijeenkomst, vertelden wat er in deze vierde bijeenkomst op de agenda stond en introduceerden vier externe gasten van de Initiatiefgroep Burgerberaad en de Sociale Raad die het eerste uurtje op de publieke tribune meeluisterden.

Stemmen over het stemmen

Als eerste 'to do' van de vierde bijeenkomst stond het besluiten over de wijze van stemmen. Daarvoor brachten Annemieke en Reinout eerst een nep-advies in stemming, zodat de deelnemers alvast konden oefenen. Deelnemers konden 'voor', 'tegen' of 'onthouding' stemmen. Naar aanleiding daarvan ontstond er een discussie in het Tilburgerberaad over de vraag of de stemmen 'onthouding' meetelden in het bepalen of een advies een tweederde meerderheid had gehaald. Uiteindelijk luidde het voorstel vanuit het Tilburgerberaad dat een advies is aangenomen, als van het aantal ja-of nee-stemmers, tweederde 'ja' heeft gestemd. De onthoudingen telden dus niet mee in het totaal. Verder werd voorgesteld dat er digitaal werd gestemd, een advies minstens door vier deelnemers moest worden ingediend, en dat zowel de aangenomen als afgewezen adviezen in het eindrapport worden opgeschreven. Bij de aangenomen adviezen is ook de stemverhouding zichtbaar, bij afgewezen adviezen niet. Geheel volgens de gedachte van een burgerberaad – een burgerberaad gaat immers over haar eigen proces – werd dit voorstel over de stemprocedure in stemming gebracht. 90% van de deelnemers stemde ermee in.

Een kijkje in de adviesgallerij

Vervolgens gingen de deelnemers verder met hun adviezen. De posters van de vorige bijeenkomst, met daarin alle uitwerkingen van thema's van de vorige keer, hingen in de zogenaamde adviesgallerij. Aan iedere poster (en dus ieder thema) waren enkele 'doordenkvragen' gekoppeld: die konden de deelnemers gebruiken om hun advies verder aan te scherpen.

Iedere deelnemer mocht vervolgens een poster/thema kiezen waarmee hij/zij/hen verder aan de slag wilde gaan. Dat mocht hetzelfde thema zijn als waar hij /zij/hen de vorige keer aan had gewerkt, maar het mocht ook een ander thema zijn. Samen met de gespreksbegeleider, en een goodiebag vol stiften, post-its, stickers, invulvellen en gesprekskaarten, zochten de groepjes een plek in het Stadhuis op. Iedere groep koos uit hun midden een deelnemer met een speciale rol: de verkenner. Deze persoon, gewapend met een figuurlijk vergrootglas, had de taak om inhoudelijke hiaten in de adviezen te vullen door kennis op te halen bij de infodesk van de gemeente, bemand door allerlei deskundigen op het gebied van de energietransitie.

“Ik vond het heel prettig dat er in kleinere groepen werd gewerkt, zodat iedereen zich ook daadwerkelijk gehoord voelt.”

Verder met de adviezen

Aan het eind van de ochtend hingen de groepjes hun aangescherpte adviezen weer in de adviesgallerij. Na de lunch maakten de deelnemers een wandeling langs alle adviezen: om kennis te nemen van wat andere deelnemers hadden bedacht, om suggesties te geven ter verbetering en om duimpjes te plakken: welke adviezen steun je, en welke niet?

Zes deelnemers kregen een gele pet, en daarmee een speciale rol. Hun taak was om te onderzoeken of er overeenkomsten tussen de adviezen zaten, welke adviezen samengevoegd konden worden, welke adviezen elkaar misschien tegenspraken en om te bedenken of er, op basis van de opbrengst van eerdere bijeenkomsten, nog adviezen misten.

De overige deelnemers vormden weer (nieuwe) groepjes en gingen met de adviezen, suggesties, verbeteringen en vragen verder aan de slag. Sommige deelnemers gingen zelfs nog aan de slag met het opschrijven van nieuwe adviezen. Als het advies goed op papier stond en de feedback was verwerkt, kreeg het advies een grote smiley-sticker: klaar!

Nadat het programma voor de volgende keer was toegelicht (puntjes op de i van de adviezen zetten, stemmen en feestelijk afsluiten), sloot het Tilburgerberaad de vierde bijeenkomst af met een 'stap in de kring'. De groep maakte een kring en deelnemers stapten naar voren als ze zich herkenden in de stelling. Daarna stapte iedereen weer terug. We zagen dat ongeveer een kwart van de deelnemers aan meerdere adviezen had gewerkt, dat vrijwel iedereen tevreden was met het resultaat en het gelopen proces tot nu toe, maar dat ook een aanzienlijk deel van de deelnemers vond dat er ook nog wat moest gebeuren! Gelukkig was er nog een laatste bijeenkomst. Maar eerst: borrel!

BIJEENKOMST 5 – 13 DECEMBER

Midden in de drukte van de feestmaand was de laatste bijeenkomst van het Tilburgerberaad. We begonnen de dag met een check-in met duo's en een centrale rondvraag. Eén van de deelnemers vroeg (voor de zekerheid) of er wel echt wat wordt gedaan met de adviezen. Dagvoorzitters Annemieke en Reinout bevestigden dat: het gemeentebestuur heeft afgesproken dat zij in principe de adviezen overnemen, tenzij er zwaarwegende argumenten zijn om dat niet te doen.

Toen werden er enkele huishoudelijke afspraken gemaakt: een aantal deelnemers vormde samen een schrijfgroepje voor het eindrapport, andere deelnemers vormden een 'monitoringsgroep' om de besluitvorming en opvolging van de adviezen positief-kritisch te volgen. En weer een ander groepje deelnemers was bereid om, aan het einde van deze bijeenkomst, de adviezen (symbolisch) te overhandigen aan het gemeentebestuur en te vertellen hoe zij het proces hadden ervaren. Voor die overhandiging waren er ook twee tekenaars aanwezig: zij tekenden live mee met de laatste bijeenkomst. De tekening werd overhandigd aan de wethouder.

Puntjes op de i

Na alle huishoudelijke mededelingen gingen de deelnemers -voor het laatst! - aan de slag met de adviezen. Allereerst werd er weer een ronde langs de adviesgallerij gemaakt, waarbij de deelnemers weer stickers bij de adviezen moesten plakken. Een groene sticker betekende dat iemand het eens was met het advies, een oranje sticker dat iemand vóór zou stemmen, mits er nog een aantal aanpassingen werden gedaan (de gewenste aanpassingen werden op een post-it erbij geplakt), een rode sticker betekende dat iemand tegen het advies was.

Vervolgens gingen de deelnemers weer in groepjes uiteen om aan de adviezen te sleutelen. Vier deelnemers, de zogenaamde 'kritische denkers', hadden de taak om de groepjes te ondersteunen bij het aanscherpen van de adviezen op basis van de beschikbare formats. Op die manier controleerden zij de vormvereisten van de adviezen. Ten slotte konden de deelnemers hun naam verbinden aan een advies: ieder advies had minstens vier ondertekenaars nodig. Zodra de adviezen definitief gemaakt waren, en er voldoende ondertekenaars waren, werd het advies ingeleverd bij het secretariaat. Daar werden de adviezen verzameld, ingevoerd in de laptop en klaargezet voor de stemming.

“Het gesprek over rechtvaardigheid werd soms snel politiek. Maar een burgerberaad is juist een hele goede plek om die botsingen op te zoeken.”

Stemmen en proosten!

Na de lunch was het moment daar: stemmen over het resultaat van de afgelopen bijeenkomsten. De deelnemers namen plaats in de inmiddels vertrouwde blauwe zetels in de raadszaal, de plek waar het gemeentebestuur ook haar besluiten neemt. Het secretariaat toverde de adviezen één voor één op het scherm, dagvoorzitters Reinout en Annemieke lazen ze hardop voor, enkele gespreksbegeleiders ondersteunden de minder digitaalvaardige deelnemers, en de deelnemers... die stemden. Na ieder aangenomen advies klonk applaus.

Uiteindelijk werden 18 van de 21 adviezen aangenomen, en was er gelegenheid voor de deelnemers om elkaar te feliciteren.

Na de stemming was het tijd om het Tilburgerberaad met elkaar af te ronden. De deelnemers vulden een evaluatie in (die werd vervolgens ook digitaal rondgestuurd aan alle 120 deelnemers die we in september hadden ingeloot). Vervolgens vormden de deelnemers voor een laatste keer een kring in de raadszaal om complimenten naar elkaar uit te spreken en het trotse gevoel met elkaar te delen.

Ten slotte verlieten de deelnemers de raadszaal en verzamelden zij zich in het Werkcafé. Daar ontvingen zij een speldje van het Paleis Raadhuis, als Paleis van de Tilburgers, om op hun revers, carnavalskiel of tas te spelden. De tekening, met daarop het proces én de uitkomsten in beeld, werd door het aanbiedingsgroepje onthuld, en de wethouder bedankte de deelnemers voor hun harde werk en verzekerde hen dat het gemeentebestuur heel serieus met de adviezen aan de slag zou gaan. Na de laatste groepsfoto's – met de deelnemers, het gemeentebestuur en de aanwezige initiatiefnemers van de Initiatiefgroep Burgerberaad en de Sociale Raad - werd er geproost: de bijeenkomsten van het Tilburgerberaad zaten erop!

DEELNEMERSCOMMUNICATIE

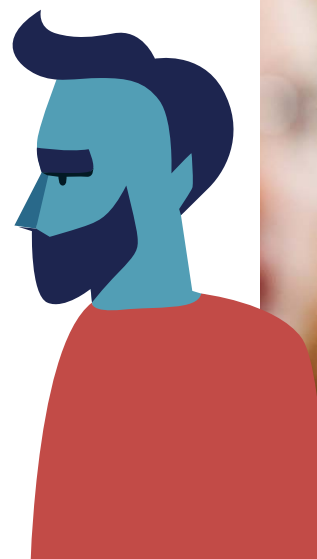
Vóór de eerste bijeenkomst

In mei 2025 ontvingen, op basis van een aselechte steekproef uit het BRP, ruim 22.000 inwoners een meertalige uitnodiging om zich aan te melden voor het eerste Tilburgerberaad. Uit alle aanmeldingen werden 120 inwoners geloot, die samen een goede afspiegeling van de Tilburgse samenleving vormden. Zij werden daar telefonisch en per mail van op de hoogte gesteld. In het telefoongesprek en in de mail ontvingen de deelnemers ook praktische informatie over de eerste bijeenkomst en werd geïnventariseerd wat de deelnemers nodig hadden om makkelijker mee te kunnen doen. In de week voorafgaand aan de eerste bijeenkomst ontvingen de deelnemers opnieuw, ditmaal vanuit het begeleidende bureau, de praktische informatie voor de eerste bijeenkomst en de toegangsgegevens tot het afgeschermd deelnemersplatform.

Tijdens

Tijdens de bijeenkomsten van de Tilburgerberaad volgde de deelnemerscommunicatie een vast stramien. In de week na afloop van de bijeenkomst ontvingen de deelnemers, vanuit het begeleidende bureau, een mail met een terugkoppeling van de bijeenkomst. Dit bestond meestal uit een gedetailleerd dagverslag, de PowerPointpresentaties van de organisatie en/of aanwezige experts, en al het schrijfwerk van de deelnemers. In de week vóór de volgende bijeenkomst ontvingen de deelnemers wederom een mail met daarin het programma voor de volgende bijeenkomst en benodigde praktische informatie.

Deelnemers die – zonder afmelding – afwezig waren, werden na iedere bijeenkomst opgebeld met als doel om ze enerzijds bij te praten over het proces, anderzijds om te achterhalen waarom iemand niet aanwezig was (en wat de organisatie kon doen om ervoor te zorgen dat iemand de volgende keer wél weer aanwezig was). Vaak waren privéomstandigheden, zoals ziekte, familieomstandigheden, geplande vakanties of werkverplichtingen, reden om een bijeenkomst te missen.

“Het burgerberaad heeft mij wel zoveel gebracht dat ik serieus over dingen toch heel anders denk en redeneer als wat ik voorheen deed.”

Tussentijdse evaluatie en waardering

We hebben tussentijds aan deelnemers gevraagd wat beter kon. Aan het eind van iedere bijeenkomst konden de deelnemers feedback achterlaten voor de organisatie. Dit kon met een QR-code of door het invullen van een briefje. Bij iedere volgende bijeenkomst gaf het begeleidende bureau een terugkoppeling van de feedback. Tussentijdse feedback ging vaak over praktisch-facilitaire zaken, zoals het gemis van soep tijdens de lunch of de hitte in de raadszaal. Soms was de feedback ook inhoudelijk: zo werd in de eerste twee bijeenkomsten regelmatig opgemerkt dat niet iedereen elkaar liet uitpraten en dat er niet altijd gelijkwaardige gesprekken werden gevoerd. In de volgende bijeenkomst werd daar extra op gelet, bijvoorbeeld door de gespreksregels en omgangsvormen in herinnering te roepen en de werkvorm daarop aan te passen.

We vonden het ook belangrijk om tussentijds de deelnemers te waarderen voor hun inzet, naast de financiële vergoeding die zij na iedere bijeenkomst ontvingen. Daarom ontvingen tussen bijeenkomst #2 en bijeenkomst #3 alle deelnemers een zakje met 'Tilburgs Praot Water' (thee) thuis, kregen zij na afloop van de vierde bijeenkomst een chocoladeletter en de groepsfoto mee naar huis en ontvingen zij na afloop van de slotbijeenkomst een speldje/pin van het Paleis-Raadhuis met een bedankkaartje.

Verloop deelnemers

Begin september 2025 bestond het Tilburgerberaad uit 120 ingelote én aangemelde deelnemers. Voorafgaand aan de eerste bijeenkomst van het Tilburgerberaad meldden 8 deelnemers zich echter voor het hele beraad af. De redenen waren uiteenlopend: van verhuizen uit Tilburg, tot een onderschatting van de gevraagde tijdsinvestering, tot een nieuwe (bij)baan met werkverplichtingen op zaterdagen. We begonnen met 112 deelnemers die mogelijk de eerste keer aanwezig konden zijn.

Na de eerste bijeenkomst werden de zogenaamde no-shows opgebeld. Toen meldden nog vijf deelnemers zich voor het hele beraad af. Het niet kunnen of willen vrijmaken van de zaterdagen (vanwege werk of sociale verplichtingen) of veranderende privéomstandigheden (ziekte, zorg voor een familielid, vader of moeder worden) waren de belangrijkste redenen. Een enkeling meldde zich af omdat hij/zij te weinig vertrouwen had in een goede uitkomst van het proces. Na de tweede bijeenkomst vielen zes deelnemers om dezelfde redenen af. Na de derde bijeenkomst sloten we zes deelnemers uit van deelname. Dit waren deelnemers die tot dan toe nog geen één keer waren geweest en daardoor een belangrijk deel van het proces hadden gemist. Ook meldden twee deelnemers zich bij de organisatie af. Na de vierde bijeenkomst hebben we opnieuw negen deelnemers uitgesloten van deelname, omdat zij 'maar' één keer aanwezig waren, en daardoor te weinig van het (groeps)proces hadden meegemaakt om weloverwogen te kunnen stemmen over de voorliggende adviezen. Aan het einde van de bijeenkomsten bestond het Tilburgerberaad uit een groep van 84 deelnemers over. Het uitvalspercentage komt daarmee op 30%.

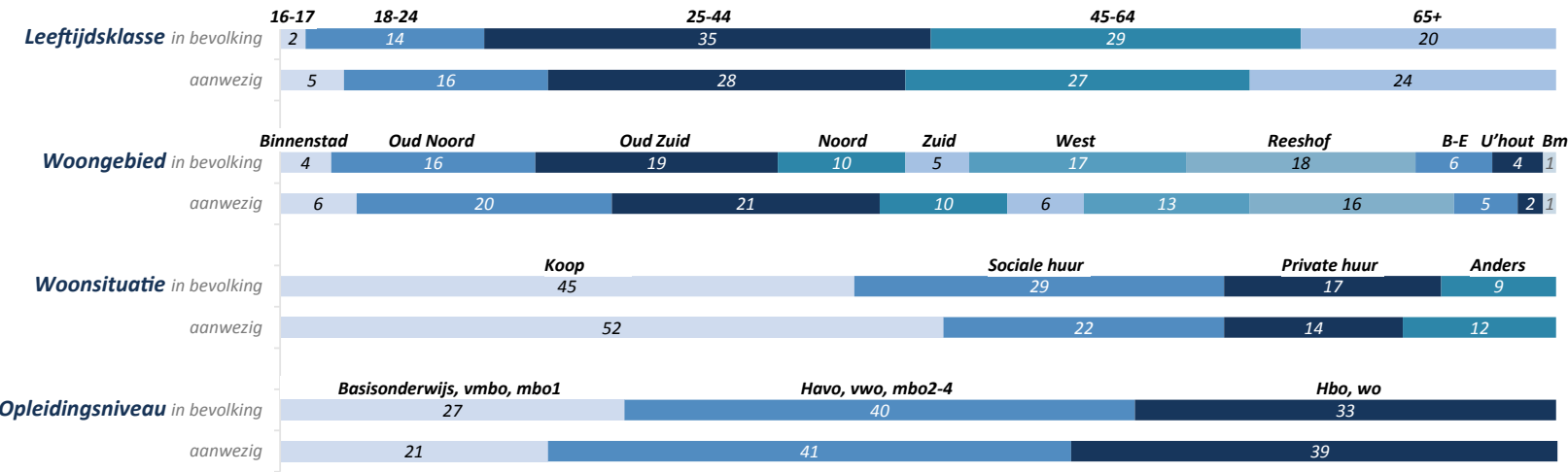

Ondanks de uitval van deelnemers tijdens het Tilburgerberaad is het beraad gemiddeld over de bijeenkomst representatief gebleven. Onderstaande grafiek laat dat zien.

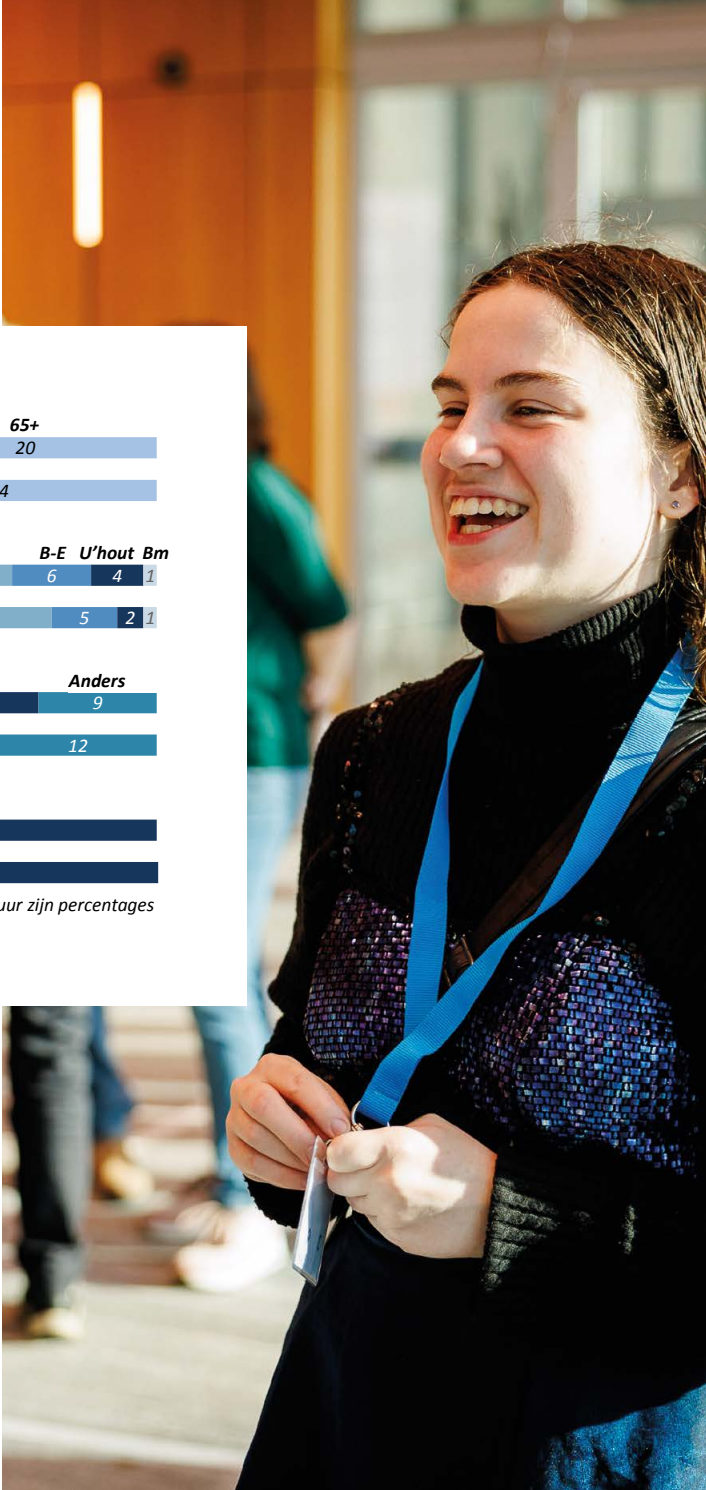
Aanwezigen grafiek

Aanwezigen is de gemiddelde aanwezigheid van de deelnemers van het Tilburgerberaad.

Alle getallen in de figuur zijn percentages

Voor meer informatie: zie deel C: Deelnemersevaluatie

Colofon

Dit is een uitgave van het eerste Tilburgerberaad van de gemeente Tilburg

Tekst Gemeente Tilburg, EMMA – Experts in media en maatschappij, en deelnemers Yuna, Maartje, Gon, Harm en Femke

Ontwerp CABBAGE – Danielle Kool **Fotografie** Jules van Iperen

Aan de opgenomen citaten kunnen geen rechten worden ontleend; deze zijn niet per definitie afkomstig van de afgebeelde personen.

DEEL C: BIJLAGE DEELNEMERSEVALUATIE

Deel C van dit verslag is de deelnemersevaluatie. Dit is een onafhankelijk onderzoek gedaan door de interne onderzoeksafdeling van de gemeente Tilburg. Het volledige verslag is in zijn geheel bijgevoegd zoals deze is aangeleverd door het onderzoeksteam.

Tilburgerberaad 2025

Samen werken aan energie en vertrouwen

Inhoudsopgave

	Inleiding	Conclusies	
Samenstelling beraad	1. Kandidaten	2. Deelnemers	3. Aanwezigen
Uitkomsten enquêtes	4. Afzeggingen	5. Lokale democratie	6. Energietransitie
	7. Over het beraad	8. Eindoordeel	9. Open antwoorden

Inleiding

Doel en opzet van het beraad

De gemeente Tilburg organiseerde in het najaar van 2025 het eerste Burgerberaad over een 'eerlijke energietransitie'. Het streven was om een groep van 130 personen samen te stellen die de Tilburgse samenleving weerspiegelt. Daarbij golden vier criteria: leeftijd, woongebied, opleidingsniveau en woonsituatie. Naast inhoudelijke adviezen over hoe we in Tilburg om moeten omgaan met energie, moest het beraad ook bijdragen aan meer vertrouwen in de lokale democratie.

Onderzoeksaanpak

Voor het beantwoorden de eerste twee vragen gebruikten we de Basisregistratie Personen en presentielijsten. De overige vragen beantwoordden we met drie vragenlijsten:

- Mei 2025: eerste inventarisatie (2.351 respondenten, respons 10%)
- Juni 2025: bij definitieve opgave (130 respondenten, respons 70%)
- December 2025: na de laatste bijeenkomst (76 respondenten, respons 63%).

Onderzoeksvragen

1. Welke Tilburgers zijn uitgenodigd en wie stelde zich beschikbaar?
2. Hoe was het beraad samengesteld voor aanvang van de eerste bijeenkomst en wie nam er aan de vijf sessies deel?
3. Waarom zagen mensen af van deelname aan het beraad?
4. Hoe kijken deelnemers vóór- en na het beraad aan tegen het functioneren van lokale democratie en energietransitie?
5. Hoe beoordelen ze het Tilburgerberaad, de participatie en het uitgebrachte advies?

Belangrijke kanttekening

De laatste vragenlijst is voorgelegd aan alle Tilburgers die voor de eerste bijeenkomst waren uitgenodigd, oftewel 120 personen. Echter, de enquête is bijna uitsluitend ingevuld door deelnemers die tot en met het einde actief waren in het beraad. Het ligt in de lijn der verwachting dat, als iedereen de vragenlijst had ingevuld, de resultaten over het Tilburgerberaad minder positief zouden zijn uitgevallen.

Conclusies

Representatieve samenstelling

Het Tilburgerberaad weerspiegelde de Tilburgse bevolking goed. Leeftijdsgroepen, woongebieden en opleidingsniveaus waren grotendeels in balans, met een lichte oververtegenwoordiging van mensen met een hbo of universitaire opleiding. Ook de opkomst tijdens bijeenkomsten bleef representatief, waardoor de adviezen breed worden gedragen.

Meer vertrouwen en betrokkenheid

Het beraad vergrootte het vertrouwen in bewonersparticipatie en democratie. Acht op de tien deelnemers kregen een positiever beeld van participatie en driekwart ervaart democratie als een plek waar mensen naar elkaar luisteren. Ook voelen meer deelnemers zich betrokken bij gemeentelijke zaken en beter in staat om met andersdenkenden in gesprek te gaan.

Positieve ervaring en waardering

Deelnemers beoordelen het beraad zeer positief. Een gemiddeld rapportcijfer van 7,7 en een 8,3 onder de meest actieve deelnemers. Negen op de tien respondenten zou opnieuw deelnemen en bijna iedereen raadt deelname aan anderen aan. De sfeer, begeleiding en gesprekken in kleine groepen worden als waardevol ervaren.

Meer duidelijkheid over adviezen

Hoewel de meeste deelnemers tevreden zijn over hun invloed en achter de adviezen staan, twijfelt een kleine groep of de gemeente deze adviezen daadwerkelijk overneemt. Zij hadden graag meer informatie gekregen over het vervolg.

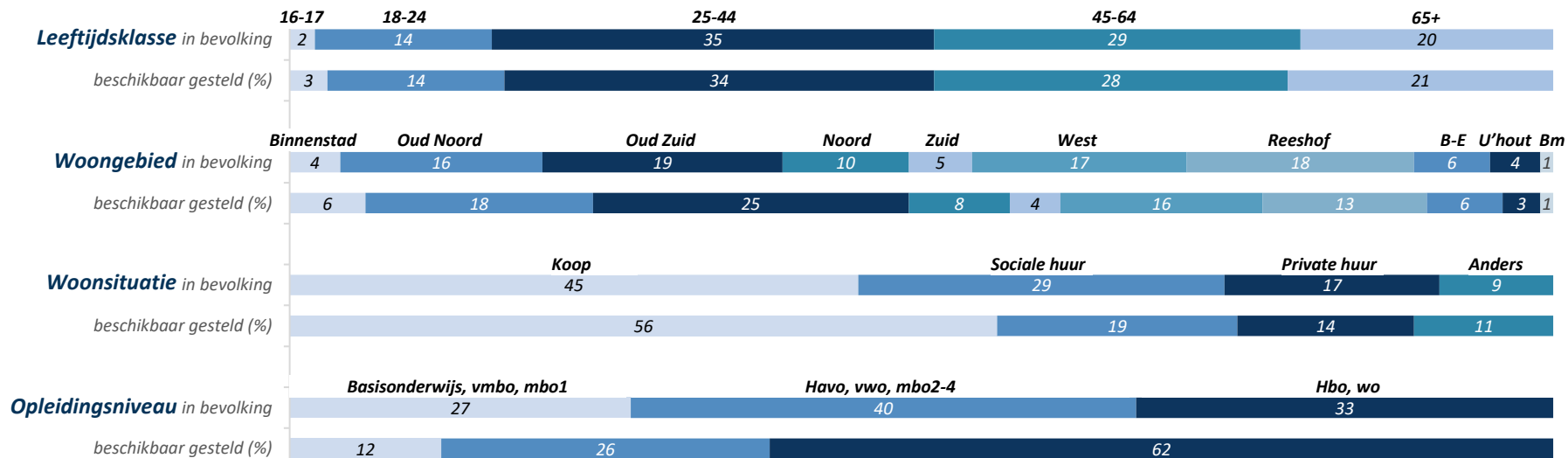

TILBURG

Samenstelling beraad

1. Kandidaten

Alle getallen in de figuur zijn percentages

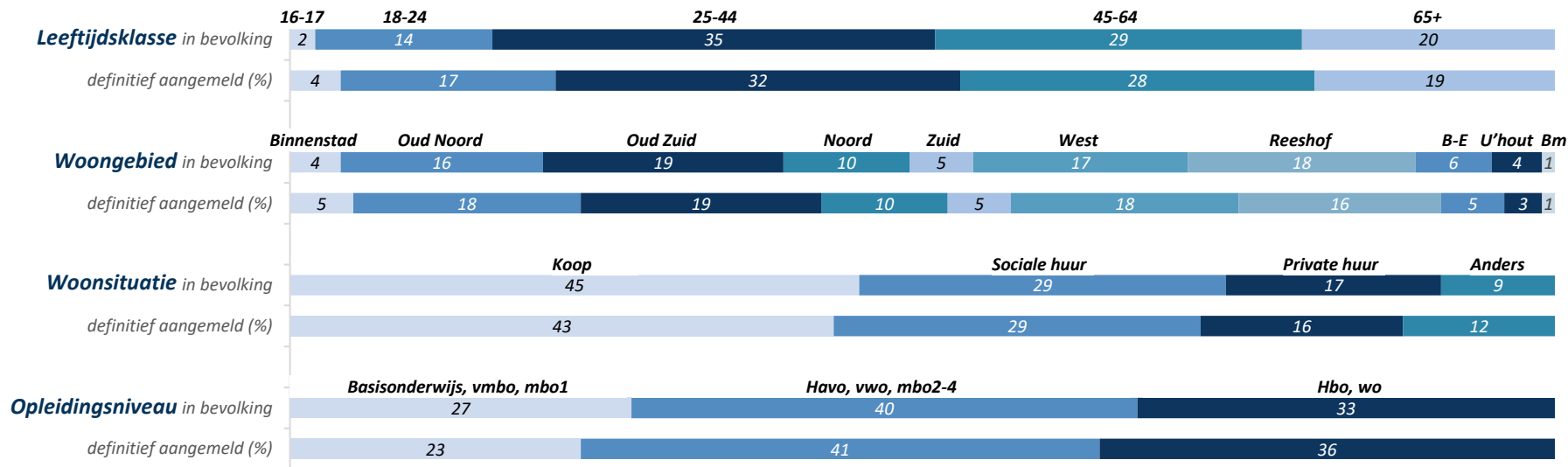
Uitnodiging naar 22.000 willekeurig gekozen personen

- In mei 2025 selecteerden we aselect 22.000 Tilburgers van 16 tot 80 jaar. Zij ontvingen een kaart met uitleg over het beraad en de mogelijkheid om zich kandidaat te stellen.
- Bij het bepalen van het aantal aan te schrijven personen in elke groep hielden we rekening met de criteria waarop later geloot moest worden: leeftijd, woongebied, woonsituatie en opleidingsniveau. Tegelijkertijd lieten we ons leiden door de responspercentages bij de Leefbaarheidsmonitor van 2023. Zo schreven we bijvoorbeeld relatief veel jongeren aan om hen ook goed vertegenwoordigd te krijgen.

Alle groepen stellen zich in ruime mate beschikbaar

- In totaal stelden 1.443 Tilburgers zich beschikbaar én vulden alle gegevens in. Onder hen bevonden zich zowel mensen die de energietransitie belangrijk vinden als niet.
- Deze groep vormt een goede afspiegeling van de Tilburgse bevolking. Zo vormen de jongeren van 16 en 17-jaar 2% van de Tilburgse bevolking en 3% van de aanmeldingen. Alleen meldde zich relatief veel Tilburgers met een hbo of universitaire opleiding zich aan.
- Het aantal aanmeldingen in elke groep was groot genoeg om het gewenste aantal deelnemers uit elke groep in het beraad te krijgen.

2. Deelnemers

Alle getallen in de figuur zijn percentages

Loting in twee stappen

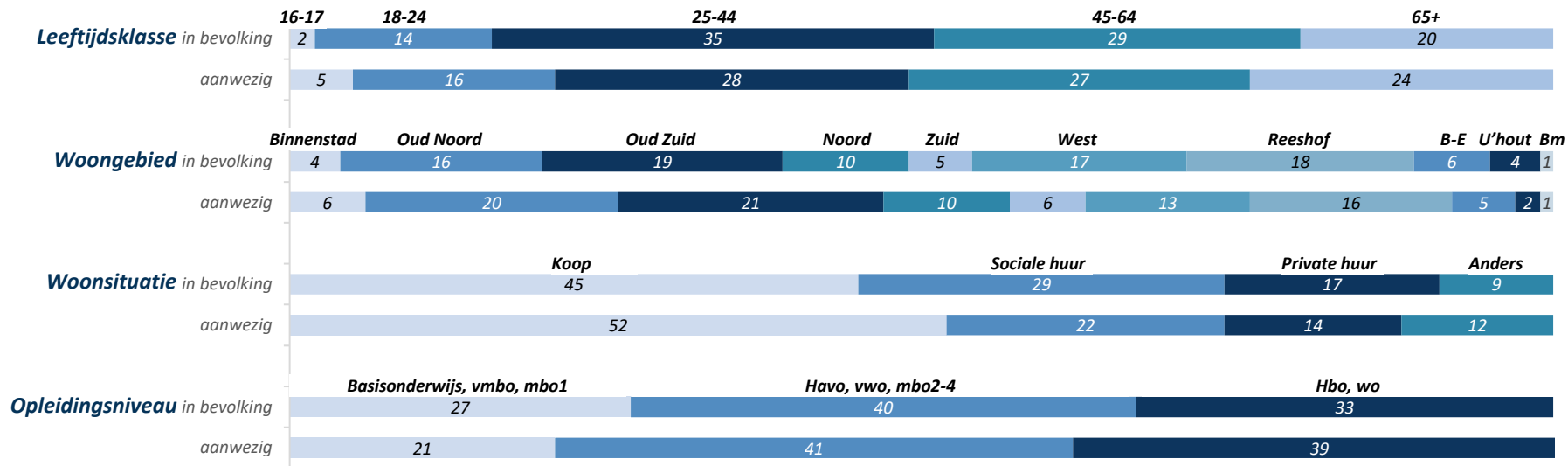
- In juni stelden we via loting vast welke Tilburgers die zich beschikbaar hadden gesteld zitting mochten nemen in het beraad. Daarbij hielden we opnieuw rekening met vier criteria.
- Van de in eerste instantie 135 ingelote personen, meldden er zich 100 aan.
- Medio augustus herhaalden we de loting en nodigden 50 extra personen uit.
- Begin september bestond het beraad uit 120 Tilburgers.

Samenstelling beraad weerspiegelt de Tilburgse samenleving

- De samenstelling van het Tilburgerberaad komt grotendeels overeen met de opbouw van de Tilburgse bevolking. Het aantal personen per groep benadert de verdeling in de gemeente.
- Het geslacht was geen officieel criterium, maar ook daar is de verdeling redelijk naar rato. Het aandeel vrouwen in het beraad (46%) is net iets kleiner dan in de bevolking (50%).

3. Aanwezigen

Alle getallen in de figuur zijn percentages

Aantal aanwezigen bij de bijeenkomsten

- Tussen september en december organiseerde de gemeente vijf bijeenkomsten. Het aantal aanwezigen bij de eerste drie bijeenkomsten was achtereenvolgens 88, 72 en 67. Daarna stabiliseerde het aantal aanwezigen.
- Van de 120 deelnemers was ruim de helft (meer dan zestig personen) vier of vijf keer aanwezig. Deze groep vormde de 'ijzeren kern' van het beraad.
- De overige deelnemers kwamen veel minder vaak: 17 nooit, 17 één keer, 9 twee keer en 11 drie keer.

Het Tilburgerberaad is van begin tot eind representatief

- De figuur toont het aandeel aanwezigen per groep bij alle vijf bijeenkomsten. Dit gemiddelde laat zien dat de opkomst representatief was.
- De opkomst per afzonderlijke bijeenkomst was in grote lijnen hetzelfde.
- Alleen het woongebied Biezenmortel ontbrak bij de slotbijeenkomst (daar kwam ook maar één deelnemer vandaan). Daar staat tegenover dat op dat moment zowel jongeren als ouderen, uit alle mogelijke woonsituaties en met uiteenlopende opleidingsniveaus, aanwezig waren.

TILBURG

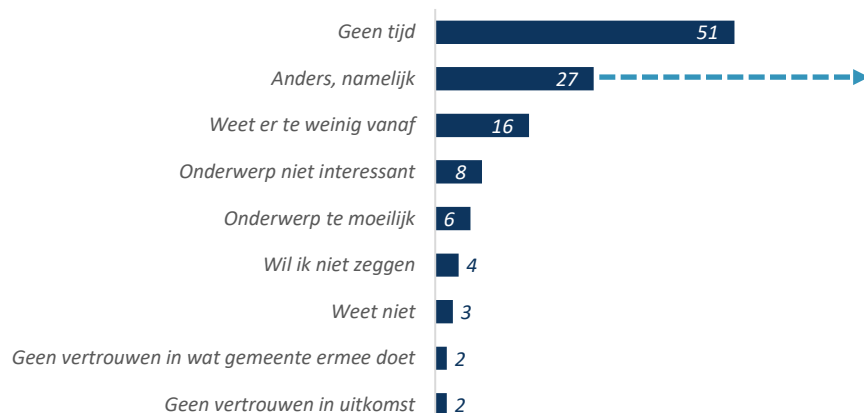
Uitkomsten enquêtes

4. Afzeggingen

Genoemde redenen, mei 2025 (%)

N=125

Onder 'anders, namelijk' wordt genoemd:

- Ik ben tijdens een (groot) deel van de periode op vakantie / in het buitenland (8x)
- De zaterdagen komen mij niet goed uit in verband met werk, doordeweeks was beter uitgekomen (8x)
- De zaterdagen komen mij niet goed uit in verband met gezinsactiviteiten (3x)
- Men heeft te weinig informatie om te beslissen, zoals de data waarop de bijeenkomsten plaats vinden, tijdens welk dagdeel en hoelang ze duren (4x)
- Het beraad valt samen met het einde van de zwangerschap (3x)
- Ik spreek geen Nederlands (3x)
- De vergoeding van 50 per bijeenkomst vind ik te laag (2x)
- Als 80-jarige laat ik dit liever over aan de jongere generatie (2x).
- Men is chronisch ziek of ziet er om persoonlijke omstandigheden vanaf (2x)
- Ik vind vijf fysieke overeenkomsten teveel
- Voor een beleidsmedewerker bij de gemeente Tilburg is het ingewikkeld om als burger de raad te adviseren.

Belangrijkste reden om niet deel te nemen: gebrek aan tijd

- Van 22.000 de mensen die een kaart kregen met de mededeling dat ze zich beschikbaar konden stellen voor het Tilburgerberaad, gaven 125 Tilburgers met opgaaf van reden aan waarom ze niet mee dingen doen. De helft van hen gaf aan er geen tijd voor te hebben.
- Ook bij de open antwoorden ('Anders, namelijk') komt het tijdsargument meerdere keren terug. In sommige gevallen lijkt 'gebrek aan tijd' te betekenen: het onderwerp is voor mij niet belangrijk genoeg om er tijd aan te besteden.

Deelnemers die in het najaar toch niet meedoen

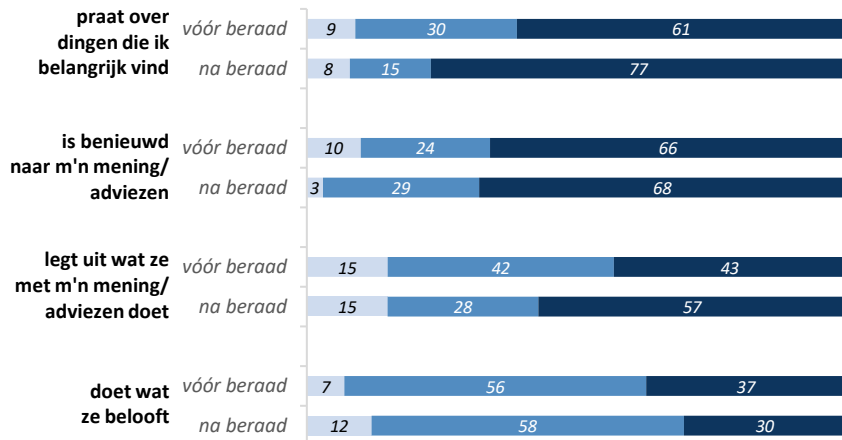
- Begin september bestond het Tilburgerberaad uit 120 personen.
- In de drie weken tot de eerste bijeenkomst meldden tien Tilburger zich alsnog definitief af voor het beraad.

5. Lokale democratie

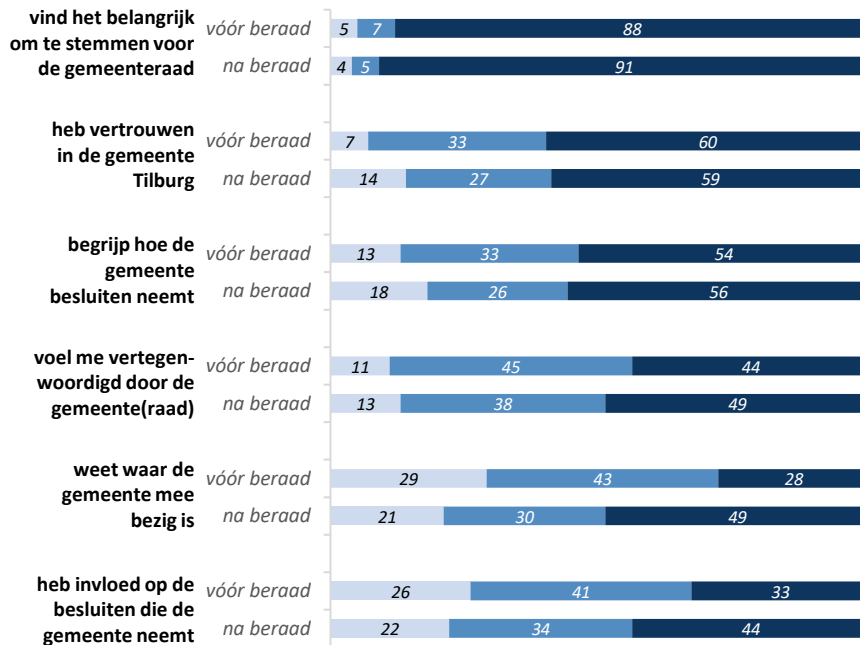
Stellingen op 2 momenten, %. De gemeente ...

Iets positiever oordeel over functioneren van de lokale democratie

- Deelnemers zijn het vaakst eens met de stelling: ik vind het belangrijk om te stemmen voor de gemeenteraad. Twee derde is van mening dat de gemeente geïnteresseerd is in hun mening en adviezen.
- Veel opvattingen over de lokale democratie zijn na het beraad nog hetzelfde als ervoor, maar enkele verbeteringen springen in het oog: de gemeente praat over onderwerpen die ik belangrijk vind, ze legt uit wat ze met m'n mening/adviezen doet, ik weet waar de gemeente mee bezig is en ik heb invloed op besluiten van de gemeente.

Stellingen op 2 momenten, %. Ik ...

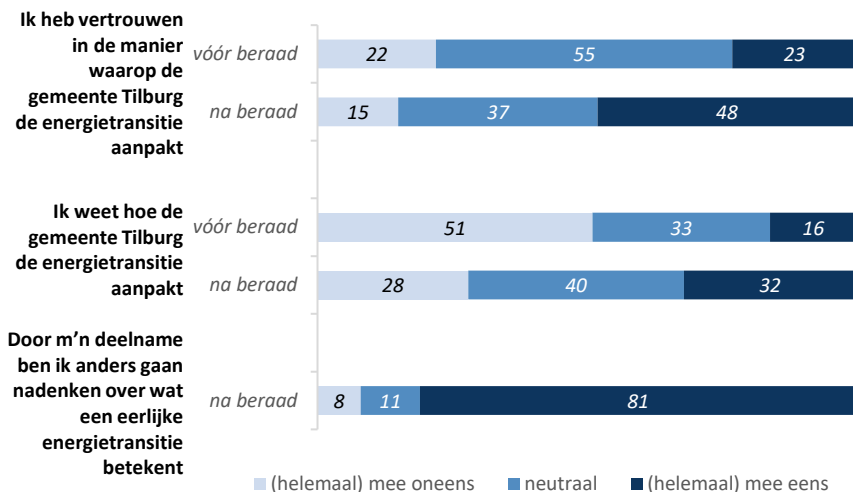

■ (helemaal) mee oneens ■ neutraal ■ (helemaal) mee eens

6. Energietransitie

Stellingen op 2 momenten, %

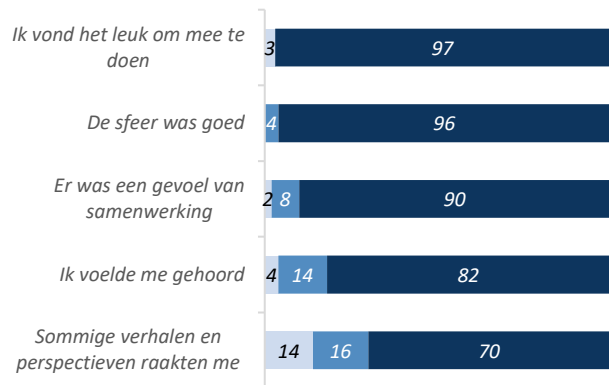
Positieve invloed van het Tilburgerberaad op mening over energietransitie

- Zowel het aandeel dat weet hoe de gemeente de energietransitie aanpakt als dat vertrouwen heeft in de wijze waarop de gemeente dat doet, is verdubbeld ten opzichte van vóór het beraad.
- Acht op de tien deelnemers geven aan dat zij door het beraad anders zijn gaan nadenken over wat een eerlijke energietransitie betekent.

7. Over het beraad (1/3)

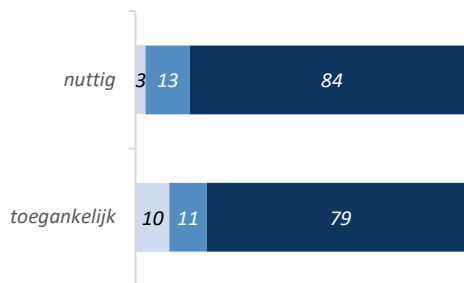

Algemene bevindingen (%)

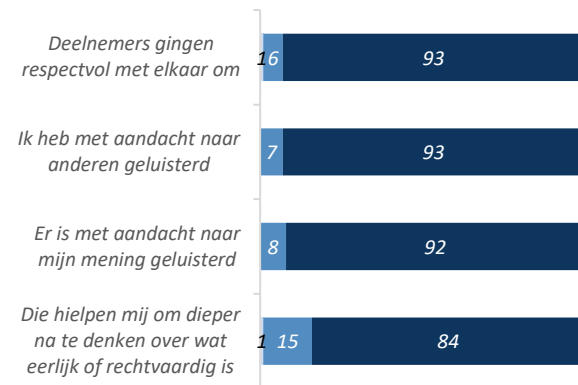
■ (helemaal) mee oneens ■ neutraal ■ (helemaal) mee eens

De informatie was... (%)

■ (helemaal) mee oneens ■ neutraal ■ (helemaal) mee eens

Over gesprekken in groepjes (%)

■ (helemaal) mee oneens ■ neutraal ■ (helemaal) mee eens

Het beraad is leuk en de sfeer was goed

- De 76 respondenten die aan het einde van het beraad de vragenlijst invulden zijn positief. Bijna iedereen vond het leuk om mee te doen en was te spreken over de sfeer.
- Acht op de tien deelnemers voelde zich gehoord en zeven op de tien gaf aan dat ze waren geraakt voor verhalen en perspectieven van anderen.

Informatie meestal nuttig en toegankelijk

- Acht op de tien deelnemers vond de informatie op voorhand en tijdens de bijeenkomst nuttig en toegankelijk. Voor een minderheid was dit niet het geval.

Waardevolle gesprekken in kleine groepen

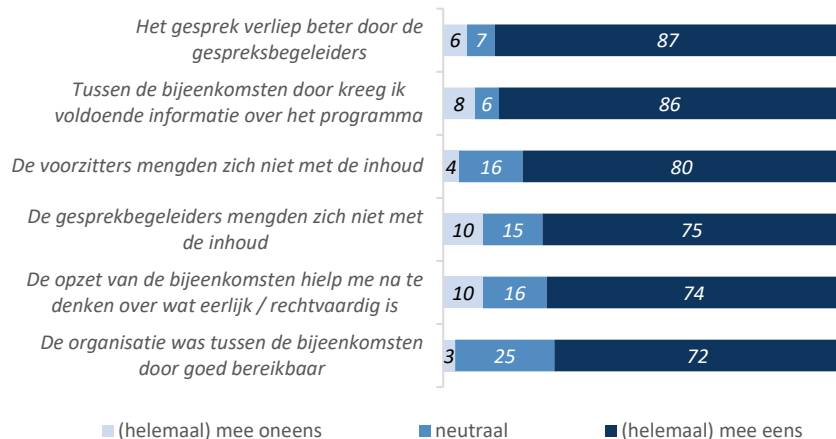
- Deelnemers waren zeer positief over de gesprekken in kleine groepen.
- Ruim acht op de tien vond dat ze hielpen om dieper na te denken over wat een eerlijke of rechtvaardige energietransitie is. Nog meer mensen geven aan dat er respectvol met elkaar werd omgegaan en met aandacht naar elkaar werd geluisterd.

7. Over het beraad (2/3)

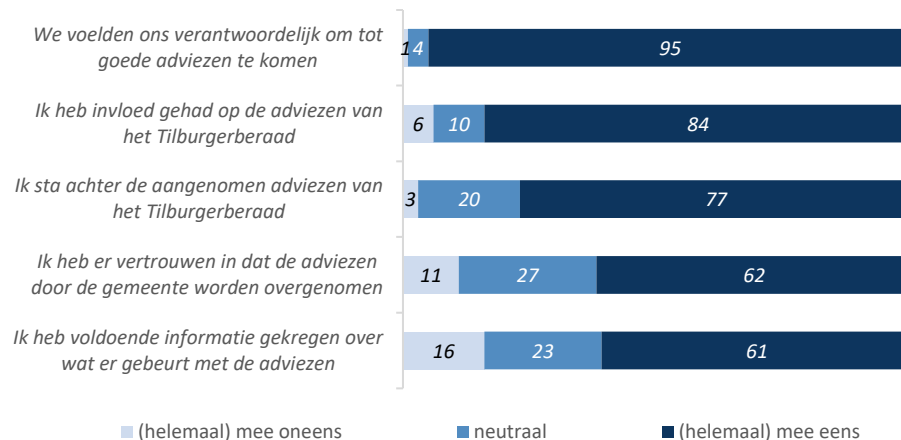
Over de organisatie (%)

Organisatie en begeleiding goed beoordeeld

- Bijna negen op de tien respondenten vindt dat het gesprek in het Tilburgerberaad beter verliep door de gespreksbegeleiders. Minstens driekwart zegt dat de voorzitter en de gespreksleider zich niet met de inhoud bemoeiden.
- Ook over de informatievoorziening en de bereikbaarheid van de organisatie tussen de bijeenkomsten door is het merendeel tevreden.
- Tot slot oordeelt driekwart dat de opzet van de bijeenkomsten hielp bij reflectie over wat eerlijk en rechtvaardig is.

De adviezen ... (%)

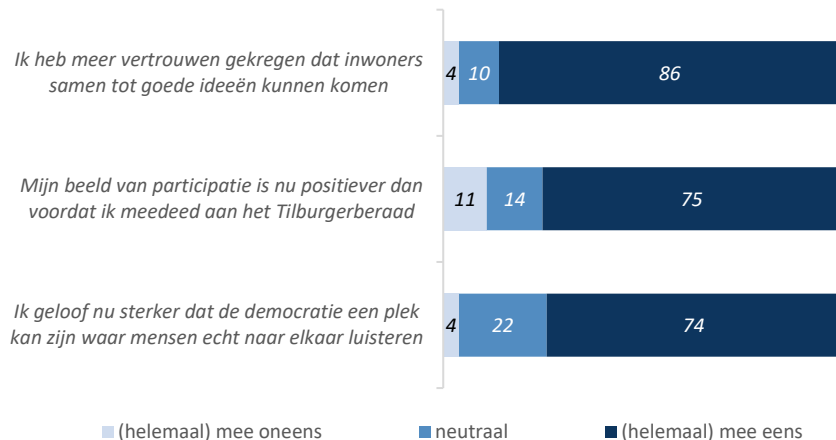
Tevredenheid over de adviezen, enige twijfel over het vervolg

- Bijna iedereen is van mening dat de deelnemers zich verantwoordelijk voelden voor het geven van goede adviezen en ruim acht op de tien ervaart invloed op de uiteindelijke adviezen. Driekwart staat dan ook achter de uitgebrachte adviezen van het Tilburgerberaad.
- Daar staat tegenover dat een kleine groep niet vertrouwt dat de gemeente de adviezen overneemt. Ze hadden ook graag meer informatie gekregen over wat er nu met de adviezen gebeurt.

7. Over het beraad (3/3)

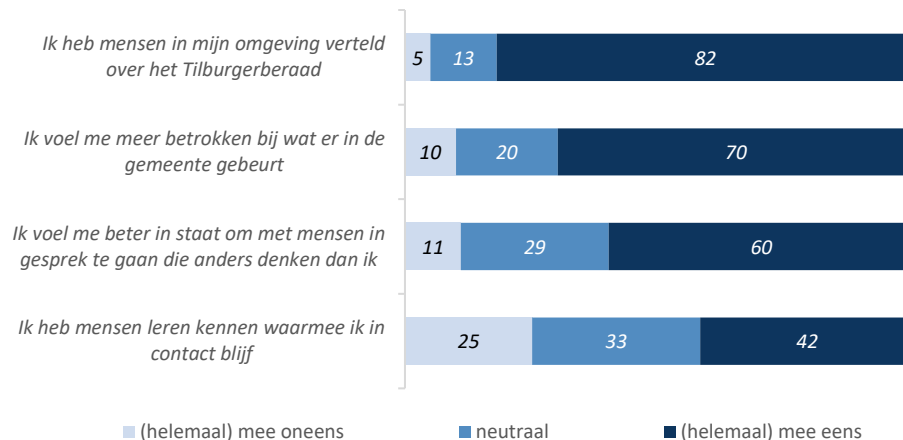
Over participatie en democratie (%)

Meer vertrouwen in bewonersparticipatie door het Tilburgerberaad

- Het beraad leidt tot meer vertrouwen in participatie. Zo'n acht op de tien deelnemers vindt dat burgers met goede ideeën kunnen komen en ze hebben een positiever beeld van wat participatie kan betekenen.
- Ook is driekwart van mening dat de democratie een plek is waar mensen echt naar elkaar luisteren.

Invloed op het dagelijks leven (%)

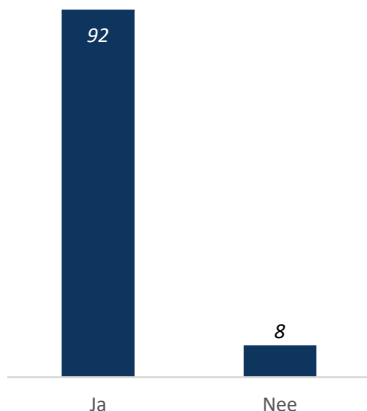
Invloed van het Tilburgerberaad reikt verder dan de bijeenkomsten

- Zo'n acht op de tien heeft anderen over het beraad verteld, zeven op de tien voelt zich meer betrokken bij gemeentelijke zaken.
- Zes op de tien kan beter in gesprek gaan met mensen die anders denken.
- Het beraad zorgt voor blijvende contacten. Vier op de tien deelnemers wil in de toekomst contact houden met mensen uit het beraad.

8. Eindoordeel

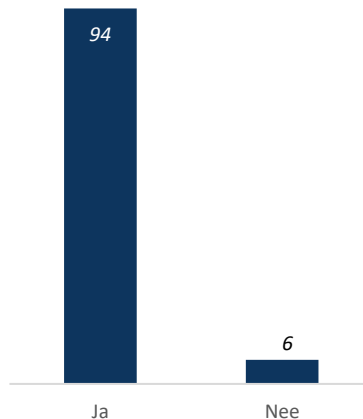
Neemt opnieuw deel (%)

Negen op tien zou opnieuw deelnemen

- Bijna iedereen zou, als ze worden gevraagd, opnieuw deelnemen aan het een Tilburgerberaad.

Raadt anderen aan (%)

Bijna iedereen raadt deelname aan anderen aan

- Bijna zonder uitzondering raadt men anderen aan om een volgende keer ook deel te nemen.

Algemeen rapportcijfer

Een 7,7 als algemeen rapportcijfer

- Het Tilburgerberaad krijgt gemiddeld een 7,7 van de respondenten.
- Degenen die alle vijf bijeenkomsten bijwoonden geven zelfs een 8,3.

9. Open antwoorden – Willekeurige selectie

Wat kon er beter?

- Aan het einde van een dag alvast smileys plakken zodat we daar dan de volgende keer meteen weer mee verder konden, nu heeft dat veel tijd gekost vanochtend.
- Belangen beter helder hebben waarom iemand mee doet. Verdeling over type woningen is van de deelnemers is mogelijk niet representatief, wat wel relevant kan zijn voor de adviezen.
- De grote zaal was soms wat rommelig, maar dat kwam vooral door mensen die veel tussendoor spraken. had niks met de organisatie te maken.
- De opkomst van deelnemers.
- Eigenlijk niet veel, de sfeer was heel goed, de instelling en betrokkenheid van de deelnemers waren overwegend positief. De tijdsschema's klopten - en de lunches waren zonder meer uitstekend.
- Gebruik maken van digitale mogelijkheden, de adviezen via Word kunnen bewerken. Tussendoor via het platform kunnen uitwisselen. Het voortzetten van een advies i.p.v. steeds herschrijven. De deelnemers iets meer bij de opzet zelf betrekken.
- Het zou handig zijn geweest om van te voren al wat info te krijgen over wat de gemeente over het onderwerp al doet. Of over wat allemaal kan. Dit kan iemand dan wel geheel vrijblijvend bekijken/lezen. Verder was het soms handig geweest als we huiswerk zouden hebben gehad of als medewerkers van de gemeente bijvoorbeeld na afloop van een bijeenkomst of iets ook echt mogelijk is. Dus al wat feedback op adviezen, zodat die in bijeenkomst 5 kunnen worden aangepast.
- In het begin werd er nog geen rekening gehouden met de verschillen in kennis/taalniveau, dit had voorheen wellicht wel ingeschat kunnen worden maar hier is uiteindelijk verbetering in gekomen.
- Meer benadrukken op haalbaarheid.
- Soms bleef er in het plenaire deel teveel aandacht over 1 bepaald ding waardoor dondert weinig tijd was voor het onderwerp waar het over moest gaan.

Wat ging er goed?

- Algemene informatie, hulpmiddelen, advies door gemeente medewerkers, catering.
- Alles werd in goede banen geleid, als er iets was werd dat altijd goed opgelost.
- Contact, samenwerking, onderwerpen.
- De begeleiding door EMMA. Dit is bij zo een grote en diverse groep echt nodig. Daardoor en doordat de groep bij elke sessie enthousiaster werd zijn we tot goede adviezen gekomen.
- De gespreksleiders en dagvoorzitters waren erg fijn en behulpzaam. Ik ben blij met de grote verschillen in de bewoners (inkomens, afkomst, leeftijd etc.).
- Duidelijke taal!
- Eigenlijk alles.
- Er werd met respect en rust naar elkaars mening geluisterd. Als je het nieuws en actualiteit moet geloven zouden wij met zijn alle niet in 1 ruimte kunnen zitten. And look at us!
- Het bevorderen van het democratisch proces als aanvulling op het bestaande bestuurlijke proces van een gemeenteraad.
- Het proces was vanaf het begin helder en duidelijk en werd ook gevolgd. Met een zaal vol meningen is dat essentieel, terwijl iedereen vrijuit heeft kunnen spreken en invloed heeft gehad. Dit heeft geleid tot goede gedragen adviezen. Dat vind ik een knappe prestatie.
- In groepen werken vond ik veel fijner dan in de grote zaal.
- Je voelt je gehoord. variatie aan en in mensen was goed. Problemen worden inzichtelijk gemaakt.
- Misschien is de vraagstelling te abstract geweest, waardoor het voor de deelnemers aanvankelijk nogal zoeken is geweest naar het vinden van een richting.
- Vaak verrassend goede ideeën en inzichten bij de deelnemers, ook verrassend veel (technische) know-how bij sommige deelnemers.

Colofon

Tilburgerberaad 2025: Samen werken aan energie en vertrouwen

Januari 2026

Bart van der Aa

Gemeente Tilburg

Team Data, Analyse en Onderzoek (DAO)

Binnen het team Data, Analyse en Onderzoek werken onderzoekers, informatieanalisten, datascientists, kennismakelaars en adviseurs. Ze verzamelen en bewerken gegevens die nodig zijn voor diverse beleids- en ontwikkelingsvraagstukken. Het team is onder andere verantwoordelijk voor het uitvoeren van en adviseren over onderzoek en het analyseren van de verkregen gegevens.

© Het gebruiken, citeren en presenteren van de cijfers en teksten is toegestaan als de bron duidelijk wordt vermeld (bron: Team DAO/gemeente Tilburg).